

MALMÖ HÖGSKOLA
Hälsa och samhälle
Mars 2008

HUNDEN SOM HJÄLPMEDEL FÖR PERSONER MED FUNKTIONSHINDER.

**FÖRFATTARE:
MILENE MALMROS**

C-uppsats
Handikapp- & Rehabiliteringsvetenskap 41-60p.
Handledare: Ola Holmström

Malmö högskola
Hälsa och samhälle
205 06 Malmö
E-post: postmasterhs.mah.se

HUNDEN SOM HJÄLPMEDEL FÖR PERSONER MED FUNKTIONSHINDER

MILENE MALMROS

Malmros, M. Hunden som hjälpmedel för personer med funktionshinder. *C-uppsats i Handikapp- och Rehabiliteringsvetenskap 10 poäng*. Malmö högskola: Hälsa och samhälle, 2008.

Abstract

Assistanshund är ett samlingsnamn för hundar som på olika sätt hjälper och förenklar tillvaron för människor med olika typer av funktionshinder. Här ingår hundar som ledarhundar, rehabhundar, terapihundar, servicehundar, diabeteshundar, epilepsihundar och signalhundar. Syftet med denna uppsats är att visa hur hunden kan fungera som hjälpmedel för personer med funktionshinder och vilken betydelse den har för sin förare. Jag utgår ifrån ett empowermentperspektiv och undersöker huruvida hunden kan vara med och bidra till en personlig empowermentprocess hos föraren. Jag använder begreppet empowerment för att förstå de processer människan går igenom som leder från beroende till oberoende och om hunden på något sätt kan vara en del i detta. För att få större insyn har jag genomfört fyra kvalitativa intervjuer. En av intervjuerna gjordes med en service- och signalhundsinstruktör och de övriga tre med personer som har servicehund. För att undersökningen inte ska bli för omfattande har den avgränsats till servicehundar.

Servicehunden hjälper personer med funktionshinder med praktiska saker i vardagslivet genom att t ex plocka upp och hämta saker, öppna och stänga dörrar, hjälpa till att ta av kläder, plocka ur tvättmaskinen och viktigast av allt larma och hämta hjälp om något skulle hända föraren. Intervjuerna visar att servicehunden har stor betydelse för sin förare, både rent praktiskt men även fysiskt, psykiskt och socialt. Förutom den praktiska hjälpen och den varma relationen till hunden blir många förare mer aktiva och delaktiga i samhället. De kan med hjälp av sin hund klara mer vardagliga saker själv, de får ökade sociala kontakter och ett ökat självförtroende. Den praktiska nyttan servicehunden ger kan länkas till en känsla av ökat oberoende och självständighet. Att servicehunden kan vara med och bidra till en personlig empowermentprocess hos sin förare påvisas genom en koppling till Lord och Hutchinsons psykologiska empowermentprocessen.

Nyckelord

Assistanshund, empowerment, hjälpmedel, personlig empowermentprocess, servicehund.

FÖRORD

Arbetet med denna uppsats har varit både roligt och givande. Jag har lärt mig mycket om servicehundar och vilken stor betydelse dessa hundar har för sina förare och jag hoppas att denna uppsats ska kunna sprida lite av denna kunskap. Jag vill här passa på att rikta ett stort tack till de personer som ställt upp på intervjuer, utan er hade denna uppsats inte varit möjlig att genomföra. Jag vill samtidigt passa på att tacka Svenska Service- och Signalhundsförbundet för att ni hjälpte mig komma i kontakt med intervjupersoner. Till sist vill jag även tacka min handledare för att han guidat mig genom denna uppsatsprocess och för hans värdefulla tankar och kommentarer.

Tack!
Milene Malmros

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

HUNDEN SOM HJÄLPMEDEL FÖR PERSONER MED FUNKTIONSHINDER	2
FÖRORD	3
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
1. INLEDNING	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte och frågeställning.....	6
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Disposition	7
2. BAKGRUND.....	7
2.1 Vad är en assistanshund?.....	7
2.2 Assistanshundens historia	10
2.3 Svenska Service- och Signalhundförbundet (Sos-förbundet)	10
2.4 Utbildning av service- och signalhundar.....	11
2.5 Tillgänglighet i samhället.....	12
2.6 Hunden som hjälpmedel.....	13
2.7 Litteratur och tidigare forskning	14
3. TEORI.....	15
3.1 Empowerment	15
3.2 Den personlig empowermentprocessen.....	16
4. METOD.....	18
4.1 Metodval.....	18
4.2 För- och nackdelar.....	19
4.3 Tillvägagångssätt.....	19
4.4 Forskningsetiska överväganden	21
4.5 Intervjupersoner	22
5. RESULTAT OCH ANALYS.....	23
5.1 Resultat.....	23
5.1.1 Praktisk hjälp.....	23
5.1.2 Hundens betydelse.....	23
5.1.3 Hunden som hjälpmedel.....	24
5.1.4 Fördelar och nackdelar	25
5.1.5 Tillgänglighet	25
5.1.6 Utbildning av servicehund	26
5.1.7 Hunden som rehabilitering	27
5.2 Analys.....	27
6. AVSLUTANDE DISKUSSION.....	28
6.1 Sammanfattning	30
REFERENSLISTA.....	31

BILAGOR

Bilaga 1, Intervjuguide – Instruktor	33
Bilaga 2, Intervjuguide – Assistanshundsförare.....	34

1. INLEDNING

Hunden kallas ofta för människans bästa vän och har under lång tid jobbat troget vid människans sida. Traditionellt har hunden haft uppgifter som jakt, vallning och vakt men i dagens samhälle används hundar inom ett stort antal nya områden som till exempel räddningshund, mögelhund, lavinhund, likhund, och minhund. På senare år har det kommit ännu ett nytt användningsområde för hunden, nämligen som assistanshundar för personer med funktionshinder. Assistanshund är ett samlingsnamn för hundar som på olika sätt hjälper och förenklar tillvaron för människor med olika typer av funktionshinder. Här ingår hundar som ledarhundar, rehabhundar, terapihundar, servicehundar, diabeteshundar, epilepsihundar och signalhundar. Assistanshunden kan förutom den rent fysiska hjälpen även bidra till förbättrad hälsa, trygghet, glädje och ökad livskvalitet hos sina förare.

Då jag själv har hund och har ett stort hundintresse (tränar och tävlar med min hund) har jag vid ett antal tillfälle träffat personer med assistanshund och sett dem jobba och varje gång har jag varit lika imponerad. Därför tyckte jag att denna uppsats var ett ypperligt tillfälle för mig att få reda på mer om assistanshundar och vilken betydelse de har för sina förare och samtidigt kanske kunna sprida informationen om dessa imponerande hjälpare.

1.1 Problemformulering

Att djur och natur kan få oss människor att må bättre upplever många dagligen och enligt Manimalisrapporten (2005) finns det forskning som bekräftar det. En rad vetenskapliga undersökningar visar att hundar, katter, hästar, kaniner, sköldpaddor, ödlor, fiskar och alla andra sällskapsdjur förbättrar människors hälsa och livskvalitet. Vissa forskare hävdar att kontakten med djur och natur är ett basbehov hos människan. Forskare menar att djuren är naturliga terapeuter eftersom de inte värderar, de lyssnar, stödjer, visar empati och de avläser människans kroppsspråk och andra signaler. Det finns forskning som visar att djur inom vården bidrar till att blodtrycket och kolesterolhalten sänks, depressionerna minskar och livskvalitén höjs (a.a). Den tysta, kravlösa kommunikationen med djur är mycket betydelsefull. Det finns flera exempel som visar att äldre glömska som inte pratat under en längre tid plötsligt pratar när de träffar ett djur. Hundbesök ger bl a kroppskontakt och någon att prata till och om. Samtalsämnet är givet i en grupp med människor som tidigare haft ett djur. För personer med funktionshinder kan assistanshundar, ridterapi eller möjligheten att kela med en katt leda till förbättrad hälsa och livskvalitet. Servicehundar och deras inverkan på sina funktionshindrade ägare studerades under två år och det visade sig att servicehundar har indirekta hälsoeffekter på sina ägare (a.a). Förutom att hunden hjälpte till att överbygga det funktionshinder som ägaren hade, uppnåddes också positiva effekter på såväl psykisk som social hälsa, ägaren fick förbättrad självkänsla, bättre egenkontroll och integrerades bättre i samhället.

Vad är det som gör att en servicehund kan bidra till allt detta? Vad är en assistanshund respektive en servicehund? Vilken betydelse har servicehunden för sin ägare? Räknas servicehunden som ett hjälpmedel? Kan servicehunden ersätta andra hjälpmedel eller är den ett komplement? Vad kan en servicehund ge/bidra med som andra hjälpmedel inte kan? Vad betyder det för en person att ha en hund som hjälpmedel? Kan hunden vara med och bidra till en personlig empowermentprocess?

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att visa hur hunden kan fungera som hjälpmedel för personer med funktionshinder och vilken betydelse den har för sin förare. Jag kommer att utgå ifrån ett *empowermentperspektiv* mot vars bakgrund jag undersöker huruvida hunden kan vara med

och bidra till en personlig empowermentprocess hos föraren. Jag kommer att använda begreppet empowerment för att förstå de processer människan går igenom som leder från beroende till oberoende och om hunden på något sätt kan vara en del i detta. De frågor jag ska försöka besvara är följande;

- Vad betyder det för en person att ha en hund som hjälpmedel?
- Kan hunden vara med och bidra till en personlig empowermentprocess?

1.3 Avgränsningar

I begreppet assistanshundar ingår flera olika kategorier av hundar som alla har olika uppgifter beroende på förarens funktionshinder, t ex fysiskt funktionshinder, synskada, hörselskada eller epilepsi. För att undersökningen inte ska bli för omfattande har jag valt att avgränsa mina intervjuer till personer som har servicehundar, detta för att försöka fördjupa analysen till att beröra en enskild aspekt av ett ganska stort fält. Det finns idag två rikstäckande förbund som utbildar service- och signalhundar i Sverige, Svenska service- och signalhundsförbundet och Föreningen Nordiska Assistanshundar. Jag har tagit del av information från båda förbunden och i stort arbetar de på liknande sätt. Men av geografiska skäl har jag avgränsat mina försök att komma i kontakt med intervjupersoner till Svenska service- och signalhundsförbundet.

1.4 Disposition

I första kapitlet, inledning, redovisas för problemformulering, uppsatsens syfte och frågeställning samt avgränsningar. I nästa kapitel, bakgrund, går jag igenom vad en assistanshund är, assistanshundens historia, Svenska Service- och signalhundförbundet, utbildning av service- och signalhundar, tillgängligheten i samhället, hunden som hjälpmedel samt litteratur och tidigare forskning. I tredje kapitlet, teori, går jag igenom teorin som ligger till grund för uppsatsen, nämligen empowerment och jag tittar närmre på den personliga empowermentprocessen. I kapitel fyra, metod, redogörs för metodval, tillvägagångssätt, för- och nackdelar, forskningsetiska övervägande och intervjupersonerna presenteras. I det femte kapitlet, resultat, redovisas resultatet utifrån ett antal teman och därefter analyserar jag resultatet genom att se det ur ett empowermentperspektiv och jämföra det med tidigare forskning. I det sista kapitlet för jag en avslutande diskussion kring ämnet och en sammanfattning av resultatet görs.

2. BAKGRUND

I detta avsnitt kommer jag att ta upp bakgrundfakta. Jag börjar med att gå igenom en del begrepp som jag tycker läsaren bör känna till för att kunna förstå innehållet i uppsatsen. Begreppen som jag tar upp är assistanshund, ledarhund, rehabhund, terapihund, signalhund, servicehund, diabeteshund och epilepsihund. Därefter kommer jag att redogöra för assistanshundarnas historia, utbildning av service- och signalhundar, Svenska service- och signalhundsförbundet, tillgänglighet i samhället, hunden som hjälpmedel samt litteratur och tidigare forskning¹.

2.1 Vad är en assistanshund?

Assistanshund är ett samlingsnamn för hundar som på olika sätt hjälper och förenklar tillvaron

¹ För att fördjupa mig i ämnet har jag bland annat använt mig av informationsbroschyrer och hemsidor. När det handlar om hemsidor är jag medveten om att denna information inte anses helt säker och att den dessutom kan förändras från dag till dag. Jag har därför valt att enbart använda mig av information från etablerade organisationers hemsidor och inga privata hemsidor. Jag har även antecknat datum och sökvägar när jag hämtat information från Internet.

för människor med olika typer av funktionshinder. Här ingår hundar som ledarhundar, rehabhundar, terapihundar, servicehundar, diabeteshundar, epilepsihundar och signalhundar.

Den mest välkända av assistanshundarna är *ledarhunden* som assisterar synskadade genom att guida sin förare, visa på trappor och kanter, leda förbi hinder m m. Ledarhundar har använts sedan lång tid tillbaka och enligt Bergh (2006) har de funnits i Sverige sedan 1945. För en synskadad person är ledarhunden ett kostnadsfritt hjälpmedel som utbildas centralt och bekostas av statliga medel. Ledarhundsverksamheten i Sverige finansieras med statsanslag från Socialdepartementet, det statliga ledarhundsanslaget handhas av Synskadades Riksförbund (SRF) och Socialstyrelsen är tillsynsmyndighet. Alla ledarhundar ägs av SRF. Tidigare utbildades de flesta ledarhundarna vid Hundskola i Sollefteå men då denna verksamhet gått i konkurs upphandlas från och med år 2006 färdigutbildade ledarhundar från fyra olika leverantörer, Dogs In Service and Aid, Kustmarkens Hundtjänst, Iris Hundskolan AB och Hundeskolen Veiviseren (SRF:s hemsida²). Ledarhunden känns igen på sin vita sele, vilken innebär att hunden jobbar och inte ska störas.

Rehabhund eller rehabiliteringshund är en hund som framförallt ska stimulera sin förare till att bli aktivare och mer motiverad att förbättra sin livssituation. Hunden ska även kunna utföra viss service. Att ha någon som man måste bry sig om och att gå ut dagligen är faktorer som kan förbättra rehabiliteringsresultatet. Utbildningen av rehabhundar skedde tidigare på Hundskolan i Sollefteå. Där fick hundarna en grundutbildning i lydning innan de vidareutbildades ihop med sina förare för att kunna assistera i olika aktiviteter. Utbildningen av rehabhundar var ett EU-projekt där landstinget i Västernorrland, Försäkringskassan, handikapprörelsen och Hundskolan i Sollefteå AB var involverade (Isis Hundskolas hemsida³). Efter projekttidens slut avstannade emellertid utbildningen av rehabhundar då det inte var någon som ansåg sig kunna ta ett fortsatt finansiellt ansvar för denna verksamhet.

Terapihund är en hund som är tränad och utbildad för socialterapeutiska uppgifter. Terapihundar används bl a för besök och för att förbättra livskvalitén hos människor. De kan arbeta inom t ex äldreboende, barnomsorg, psykiatri, särskilda omsorgen och sjukhus. De kan även vara en del i en behandling som t ex att hjälpa personer med hundrädsla, fungera som stöd eller rörligt redskap vid sjukgymnastik, vara länken mellan lärare och elev på ett resurshem eller vara en medlare mellan vårdare/läkare/psykolog och klient. En terapihund kan arbeta både med människor och med andra hundar. Det krävs en hel del av ett terapihundsekipage, hunden måste tåla att bli klappad och kelad med av helt okända människor. Den måste vara lugn och tåla lite omild behandling och framförallt måste den tycka om människor. Föraren ska kunna läsa av både klientens och hundens behov och signaler och ska kunna styra hunden i alla situationer. I Sverige är terapihundar ett relativt nytt begrepp men i delar av Europa och i USA har man länge använt djur inom vården. Ett 20-tal av Sveriges kommuner använder sig idag av terapihundar. Ett exempel är Avesta Kommun som hösten 2003 startade upp en terapihundsverksamhet och som idag har 10 terapihundar som jobbar i kommunen (Avesta Kommuns hemsida⁴). I Sverige utbildas terapihundarna av privat personer eller av föreningar, som exempel kan ges "Föreningen Assistenthunden & Rehabhunden" som har ett samarbete ADI (Assistent Dogs International) i USA som utarbetat ett testmaterial där hundarnas mentala egenskaper sätts på prov. Utbildningen får inget statligt stöd (Assistanshundens hemsida⁵).

² <http://www.srfriks.org/hjalpmedel/ledarhund.htm> 2007-11-14

³ <http://www.hundskolan.se/> 2007-11-14 Tryck på "rehabhundar".

⁴ http://www.avesta.se/index_02.asp?http://www.avesta.se/main.asp?kat=12&page=12&upage=807 2008-02-15

⁵ <http://www.assistenthunden.se/> 2008-02-15 Tryck på "Om B & T hunden".

Servicehunden hjälper personer med fysiska funktionshinder med praktiska saker i vardagslivet genom att bl a plocka upp och hämta saker, öppna och stänga dörrar, hjälpa till att ta av kläder, plocka ur tvättmaskinen och viktigast av allt larma och hämta hjälp om något skulle hända föraren. Servicehundar kan även hjälpa personer med förståndshandikapp. I dessa fall ska hunden inte i första hand läras utföra rutiner utan snarare användas som en spegel för att göra konsekvenserna av de egna handlingarna tydligare (Harrysson 2005). I begreppet servicehundar ingår även medicinskt alarmerande hundar som diabetes- och epilepsihundar.

Diabeteshunden tränas att känna av och markera när förarens blodsocker är för högt eller för lågt, vilket gör att ägaren kan äta eller ta insulin i god tid och slippa bli dålig och/eller hamna i koma. Hunden kan även tränas att hämta blodsockerförhöjande tabletter till föraren på get initiativ.

Epilepsihunden tränas att förvarna sin förare när ett epilepsianfall är på gång, då kan föraren lägga sig ner för att minska skaderisken samt hinna ta medicin som dämpar anfallet. Hunden tränas också på att uppmärksamma omgivningen på att något har hänt.

Signalhunden hjälper döva och hörselskadade genom att vara dennes ”öron” och markera på olika ljud. T ex genom att markera att dörrklockan ringer, brandlarmet tjuvar, babyn gråter eller att någon ropar förarens namn. En ständig oro bland döva/hörselskadade är att de tekniska hjälpmedlen inte fungerar och i dessa situationer ger signalhunden en ökad trygghet. Hunden täcker även in områden där de tekniska hjälpmedlen inte räcker till både innanför och utanför hemmet, t ex namnrop, om det kokar över på spisen, kranen står och rinner, om man tappar nycklar eller andra föremål, larm och sirener. En godkänd service- och signalhund känns igen på det gula tjänstetäcke som den bär när den vistas på offentliga platser där vanliga hundar kanske inte är tillåtna. Hundar som är under utbildning bär ett rött tjänstetäcke. När hundarna bär dessa tjänstetäcken innebär det att de är i tjänst och inte ska störas.

Assistanshundarna kan förutom den rent praktiska hjälpen även bidra till förbättrad hälsa, trygghet, glädje och ökad livskvalitet hos sina ägare. Som exempel kan ges den varma relationen, det glada sällskapet och den nära kontakten mellan förare och hund som en hund ger. Forskning visar även att närvaron av en hund har en lugnande effekt, blodtrycket sjunker och hjärtfrekvensen går ner, människor tillfrisknar fortare, det ges fler tillfälle till skratt och glädje vilket aktiverar kroppens endorfinsystem, man får motion, kommer ut i naturen, stärker immunförsvaret och höjer det allmänna välbefinnandet (I människans tjänst – Service- och signalhundar⁶). Hunden fungerar även som en kontaktlänk till andra människor, man möts av fler leende när man är ute med en hund, många vill hälsa på hunden och såväl ytliga som mer djupa sociala kontakter uppstår och känslor av isolering som lätt kan drabba personer med funktionshinder, även ute bland mycket folk, försvinner ofta då man har en hund som bidrar till att skapa kontakt. Till denna uppräkningslista kan tillföras egenkontroll. En hund ger sin förare den viktiga känslan av att klara en uppgift, vara behövd, kunna styra ett skeende och kunna påverka sin egen situation. Psykologisk och medicinsk forskning visar hur viktigt det är för en person att ha en känsla av egenkontroll, att kunna bemöta och bemästra olika problem som uppstår i vardagen (a.a). Assistanshunden kan på detta sätt hjälpa till att överbygga ett funktionshinder.

⁶ Informationsbroschyr från Svenska service- och signalhundsförbundet.

”Många är de förare som vittnar om hur deras liv förändrats positivt sedan de utbildade sin hund till service- eller signalhund. Förutom den effektiva hjälpen som hunden ger dem, ger också hunden en ökad frihet och ökade sociala kontakter. Många har fått bättre självförtroende tack vare att de själva fått vara största resursen i hundens utbildning. Framförallt berättar förarna om sin ökade livskvalité tack vare sin fyrbenta kompis som alltid finns där och ger en hjälpande tass!” (Citat från Sos-förbundets hemsida⁷)

2.2 Assistanshundens historia

Som nämndes tidigare är ledarhunden den äldste assistanshund man känner till och enligt informationsbroschyren ”Assistanshundar” har man hittat en bild av en hund som leder en blind på en ca 2000 år gammal väggmålning i ruinerna av den romerska staden Herculaneum. Det finns även bevarat en trätavla från medeltiden som föreställer en hund som leder en blind man med en rem. På 1780-talet i Paris gjordes de första mer organiserade försöken att träna ledarhundar och resultaten var mycket goda. Dagens ledarhundars historia härstammar från första världskriget då tusentals soldater som återvände från kriget hade mist synen på grund av giftgas. Den tyske läkaren Gerhard Stalling fick då idén att träna hundar för att hjälpa dessa soldater och 1916 startade han världens första skola för utbildning av ledarhundar (Bergh 2006). Idag utbildas ledarhundar över hela världen men man har även hittat många nya områden där hunden kan hjälpa personer med funktionshinder. I England, Holland och USA har det sedan lång tid tillbaka funnits hundar som på olika sätt hjälper personer med funktionshinder men i Sverige är detta relativt nytt (Sos-förbundets hemsida⁸). Den person som förde dessa tankegångar till Sverige var hundpsykologen Anders Hallgren. År 1980 ville han testa sina teorier om huruvida det var möjligt för en rullstolsbunden person att själv kunna träna sin hund och detta gjorde han genom att hela tiden sitta på en stol när han tränade hunden (Bergh 2006). År 1989 fick Anders Hallgren i uppdrag av Manimalis att utbilda Sveriges första servicehund, en pilotutbildning startades vilket resulterade i att bordercollie tiken Lajban blev Sveriges första servicehund. Anders Hallgren tillsammans med Marie Hansson Hallgren var ansvariga för projektet och utformade träningen för Lajban och hennes rullstolsburne husse Leif Josephsson. Djurmatsdivisionen inom Masterfoods, Effem, var initiativtagare och stödde projektet ekonomiskt. Internationella kontakter och litteratur förmedlades av Manimalis. Under hösten 1989 var Lajban färdig servicehund och projektet avslutades. År 1993 bildades Service- och Signalhundgruppen som drevs av Nordiska Rehabiliteringsfonden Denna grupp startade upp utbildning av service- och signalhundar och deras ägare. För att kunna etablera projektet bidrog Allmänna Arvsfonden med ekonomiska medel. Service- och Signalhundgruppen var en icke-vinstdrivande organisation vilken avslutades 1998 och resultatet var att ca 50 hundägare och deras hundar hade utbildats. Många av de instruktörer och förare som deltagit i projektet tyckte det var tråkigt om allt bara skulle försvinna och därför bildades föreningen Svenska Service- och Signalhundsförbundet den 1 januari 1999 (a.a). Nästan ett år senare, närmare bestämt, den 14 februari år 2000 bildades Föreningen Nordiska Assistanshundar (FNA:s hemsida⁹).

2.3 Svenska Service- och Signalhundförbundet (Sos-förbundet)

Sos-förbundet är en ideell rikstäckande förening som drivs utan statliga medel. Föreningen bildades 1999 efter ett lyckat projekt där ca 50 hundar och förare utbildades. Föreningens drivs gemensamt av hundförare och instruktörer och målet är att hjälpa människor med funktionshinder att utbilda sina hundar till hjälpare i vardagslivet. Man har även en specialutbildning för instruktörer och färdigexaminerade ekipage erbjuds en meningsfull

⁷ www.soshund.se 2008-02-23 Tryck på ”Utbildning” och sen på ”Utbildningsår”.

⁸ www.soshund.se 2007-11-30 Tryck först på ”presentation” och sedan ”historia”.

⁹ www.fnahundar.se 2007-11-30 Startsidan.

hundverksamhet. SoS-förbundet är medlem i ADEu (Assistance Dogs Europe) som är en europeisk paraplyorganisation för assistanshundsorganisationer (Sos-förbundets hemsida¹⁰). ADEu arbetar med kriterier för utbildning av assistanshundar och Sos-förbundet är det enda förbund i Sverige som är certifierade av ADEu. Sos-förbundet jobbar mycket med att vara ute i samhället och informera om service- och signalhundar och för tillfället driver de ett projekt som kallas ”PÅ LIKA VILLKOR”. Projektet innebär att man ska genomföra en informationskampanj som ska gagna alla assistanshundar och man kommer att ta fram en dekal som kommer att sättas upp på de ställen där assistanshundar är välkomna. Enligt Sos-förbundets hemsida¹¹ har man idag examinerat cirka 80 hundar varav ungefär hälften är aktiva idag. Man har cirka 20 nya ekipage under utbildning.

2.4 Utbildning av service- och signalhundar

Service- och signalhundar ägs och tränas av sin blivande förare med hjälp av en personlig instruktör från en utbildningsorganisation. Träningen sker både i hemmet och på offentliga platser där hunden sedan ska kunna arbeta. Sveriges sätt att utbilda service- och signalhundar på är unikt och bygger på att föraren är den viktigaste resursen i utbildningen. Föraren tränar hela tiden själv sin hund med hjälp och stöd från en specialutbildad service- och signalhundsinstruktör (Bergh 2006). Hundarna tränas med hjälp av en metod som kallas ”klicker”, vilken bygger på positiv förstärkning av önskvärda beteenden (behaviorism). Den positiva förstärkningen för hunden är t ex godis eller leksak. I kombination med att hunden får godis används en liten apparat som frambringar ett klickande ljud, en så kallad ”klicker”. Ljudet ersätter efterhand godiset/leksaken som förstärkning. Genom ”klickern” formar föraren hundens beteende efter sina önskemål (Harrysson 2005). Denna träningsmetod passar bra för personer med funktionshinder då det t ex inte behövs någon fysisk styrka eller skarp röst för att träna sin hund. Utbildningen av service- och signalhundar sker genom t ex Svenska Service- och Signalhundsförbundet (Sos-förbundet) och Föreningen Nordiska Assistanshundar (FNA) som båda drivs ideellt av funktionshindrade hundägare tillsammans med specialutbildade hundinstruktörer. Den organisation som står bakom utbildningen av en hund och godkänner och examinerar ekipagen men det är föraren själv som står för kostnaden för inköp av hund och utbildning. Utbildningen kostar mellan 20 000 - 50 000 kronor beroende på ekipagets förkunskaper. Det finns inga statliga bidrag att få utan det är föraren själv som får söka fonder, sponsorer, gåvor och liknade för att få ihop medel till utbildningen. I dagsläget har Svenska Kennel Klubben (SKK) en Assistenthundsfond där förarna rekommenderas att söka pengar.

Alla hundraser stora som små, även blandraser, kan utbildas till service-/signalhund. Det viktigaste är hundens mentalitet vilket innebär att den inte får visa starka rädsor eller aggressivitet. Det gäller också att tänka efter vad hunden ska utföra för uppgifter. Ska man ha en signalhund går det bra med en lite hund men ska hunden kunna hämta saker, hjälpa till att bära eller putta på rullstolen krävs en lite större hund. De krav Sos-förbundet har på hundarna är att de ska vara friska, vilket innebär att hunden ska vara höftledsröntgad med resultatet A eller B och armbågsröntgad utan anmärkning. Hunden ska även vara undersökt för eventuella rasbundna sjukdomar och resultaten ska vara utan anmärkning. Hunden ska också vara id-märkt enligt lagen om registrering av hundar. Kraven på föraren är att man har ett bestående funktionshinder som kan stärkas med ett läkarintyg (vilken typ av funktionshinder har ingen betydelse) och att man har ett genuint hundintresse och en kunskap om hur hunden kan underlätta i vardagen, man ska också vara villig att under ett år arbeta med instruktör för att nå målet godkänd service-/signalhund. Att det tar så lång tid som ett år att utbilda hunden

¹⁰ www.soshund.se 2007-12-12 Tryck först på ”presentation” och sedan på ”förbundet”.

¹¹ www.soshund.se 2007-12-12 Tryck först på ”ekipage”.

beror på att det behövs tid för att hunden ska hinna lära sig och mogna med sina nya uppgifter. Det behövs även tid för föraren att utbilda sin hund och att lära sig att använda sin hund som en hjälpare i vardagen. Sos-förbundets utbildning består av tre obligatoriska delar; inprovning, förarutbildning och examination. Då hunden är minst 1 år men max 3 år kallas föraren och hunden till inprovning. Inprovningen sker under tre dagar och om ekipaget blir godkända tilldelas de en instruktör i förarens geografiska närhet. Instruktören och föraren lägger tillsammans upp en utbildningsplan och går igenom vilka saker som ska tränas in och var träningarna skall ske någonstans. Träningen varierar i hemmiljö och på olika platser ute i samhället där hunden kan tänkas följa med sin förare. De olika moment man lär hunden beror helt och hållet på förarens individuella behov. Instruktören utbildar föraren som sedan utbildar sin hund med hjälp och stöd från instruktören då/om det behövs. Någon gång under utbildningstiden måste ekipaget gå en obligatorisk förarutbildning tillsammans med andra förare som också är under utbildning. Efter i genomsnitt ett års utbildning sker ett examensprov under två dagar där hunden måste visa en mycket god lydning och kunna alla moment som den ska hjälpa föraren med. Om hunden då klarar examensprovet så blir den godkänd service-/signalhund och får sitt gula tjänstehundstäckle som talar om att den är färdigutbildad. Efter avklarad examen måste ekipaget varje år, så länge hunden är i tjänst, genomgå ett årsprov så att förbundet ser att förare och hund bibehåller sina färdigheter. När hunden fyllt 10 år går den i pension och blir ”emeritus” och får som tack för lång och trogen tjänst en emeritusmedalj. Om hunden är frisk kan den fortsätta vara aktiv men får inte längre bära det gula tjänstetäckle. När service- och signalhundarna inte bär sitt täckle är de lediga och har då samma behov som alla andra hundar av t ex motion, vila, lek och aktivering.

2.5 Tillgänglighet i samhället

Assistanshundar som är i tjänst har tillträde till platser där det vanligtvis inte är tillåtet för hundar att vistas, som t.ex. i affärer och serveringslokaler. Detta under förutsättning att hunden bär sitt tjänstetäckle och att ekipaget kan legitimera sig (Bergh 2006). Från och med 2006-01-01 medger Statens Livsmedelsverks vägledning ”Hygien” kapitel 5.7.9.3 ”Skadedjur och tamdjur” medger undantag från EU:s förordning nr 852/2004 kapitel IX punkt 4 enligt följande:

”Funktionshindrad person bör få medföra ledarhund, servicehund eller signalhund i serveringslokal och i vissa delar av en butik, under förutsättning att detta inte medför risk för att livsmedlen kontamineras.” (Citat från Bergh 2006 s 7-8)

Detta innebär att dessa hundar är undantagna i livsmedelslagen vilket gör att de får följa med in på restauranger och caféer m.m. om innehavaren ger sin tillåtelse. Assistanshundarna lyder även under kommunernas lokala ordningsstadgar och många av Sveriges kommuner har idag skrivit in assistanshundar i sina lokala ordningsstadgar. Olika kommuner har olika lokala ordningsstadgar så det kan variera från kommun till kommun vilka platser hundarna är tillåtna respektive otillåtna på (Sos-förbundets hemsida¹²). Exempel på platser eller situationer som omfattas av de lokala ordningsstadgarna är badstränder, torg med torghandel och lekplatser. Här har alltså assistanshundar dispens i de flesta kommuner i landet vilket innebär att de får följa med sina förare till dessa platser, hundarna kan även undantas från koppel tvång och upplöknings tvång. En del större restaurangkedjor och företag har lagt in i sin personals manualer att dessa hundar ska släppas in, exempel på detta är McDonalds och IKEA (Sos-förbundets hemsida¹³). På Sos-förbundets hemsida¹⁴ kan man läsa om projektet ”PÅ LIKA

¹² www.soshund.se 2007-12-12 Tryck först på ”regler & lagar” och sedan på ”status”.

¹³ www.soshund.se 2007-12-12 Tryck först på ”på gång” och sedan på ”projekt”.

¹⁴ (a.a)

VILLKOR” som pågår från den 1 juli 2006 till och med juni 2008. Sos-förbundet har fått ekonomiskt bidrag från Allmänna arvsfonden att utveckla och genomföra en informationskampanj för ökad tillgänglighet för assistanshundar i Sverige. Projektet riktar sig till alla som kommer i kontakt med assistanshundar t ex kommuner, landsting, butikskedjor och flygbolag. Ibland händer det tyvärr att en funktionshindrad förare och dennes assistanshund blir felaktigt bemötta och då och då till och med kränkta på grund av människors okunskap och brist på respekt. Många gånger stoppas dessa hundar med hänvisning till allergier. Dessa olika intressen måste bevakas och bejakas av alla inblandade grupper. På samma sätt kan det uppstå orättvisor beroende på vilken typ av assistanshund man har; ledarhundar är mer kända och stoppas därför mer sällan men det händer ändå än idag, vilken hundras man har; en liten och söt hund stoppas mer sällan än en stor och respektingivande, vilken typ av funktionshinder man har; ser man mycket funktionshindrad ut så stoppas man mer sällan än om man har ett osynligt funktionshinder (t.ex. diabetes), vilket temperament och personlighet man har; om man orkar informera och ibland ”strida” men framförallt om man är duktig på att argumentera så stoppas man mer sällan. Projektet ”PÅ LIKA VILLKOR” har som mål att stoppa sådana orättvisor genom att ge allmänheten kännedom om assistanshundarnas rättigheter så att förarna slipper onödiga påhopp och slipper att försvara sin och hundens rätt. I projektet kommer även en dekal att tas fram som kan sättas upp på de ställen där assistanshundar är välkomna. Dekalen kommer att ha dubbla funktioner; de med assistanshund behöver inte fråga för att komma in och de som är kraftigt hundallergiska ska veta att här kan ha varit en hund inne vid något tillfälle och kan agera utifrån sitt eget behov.

2.6 Hunden som hjälpmedel

Om assistanshunden officiellt räknas som ett hjälpmedel är svårt att svara på. Läser man på sjukvårdsrådgivningens hemsida¹⁵ definieras hjälpmedel med produkter som man behöver när man har en funktionsnedsättning för att;

- förebygga framtida förluster av funktion eller förmåga
- förbättra eller bevara funktion eller förmåga
- kompensera försämrad eller förlorad funktion och förmåga att klara det dagliga livet

Enligt denna definition av hjälpmedel skulle de flesta assistanshundar helt klart räknas som hjälpmedel då deras huvudsakliga uppgift är att kompensera en försämrad eller förlorad funktion och förmåga att klara det dagliga livet. Ändå ges inga statliga bidrag till utbildningen av service- och signalhundar vilket ges till t ex utbildningen av ledarhundar (Assistanshundar¹⁶). Alltså görs det en viss skillnad mellan assistanshund och assistanshund. En person vid namn Ingela Thalén, tidigare minister och riksdagsledamot, har vid två tillfällen motionerat till riksdagen för att även service- och signalhundsutbildningen kan få statliga medel. Detta ligger nu under utredning hos socialdepartementet (Presentation av Svenska Service- och Signalhundförbundet¹⁷). Enligt Bergh (2006) togs år 2005 ett steg i rätt riktning att få räkna assistanshunden som hjälpmedel, då drev Peter Aronsson ett mål om att få sin diabeteshund Gibson godkänd som handikapphjälpmedel. Från början fick han avslag på sin ansökan från försäkringskassan men han gav sig inte och överklagade och år 2005 vann han sitt mål i Kammarrätten i Göteborg. Denna dom har nu vunnit laga kraft och är prejudicerande vilket innebär att den styr hur försäkringskassan runt om i landet ska se på assistanshundar. Genom detta mål är omkostnader för assistanshund något som ligger till grund för ansökan

¹⁵ <http://www.sjukvardsradgivningen.se/artikel.asp?CategoryID=22880&PreView=> 2007-12-12

¹⁶ Informationsbroschyr från Svenska Kennelklubben.

¹⁷ Informationsbroschyr från Svenska Service- och Signalhundförbundet.

om handikappersättning. I rapporten "Hunden människans bästa vän – om service- och signalhundar för personer med funktionshinder" kommer Harrysson (2005) fram till att assistanshunden kan vara ett bra komplement till övriga hjälpmedel och han skriver följande i sin slutliga diskussion;

"I Habiliterings- och hjälpmedelsnämndens "Mål och Strategier" framhålls att samverkande professionella insatser ska användas till att underlätta aktivitet och delaktighet hos personer med funktionshinder. Då menar man personellt stöd eller tekniska hjälpmedel men resultaten från denna studie visar att service- och signalhundar mycket väl kan vara ytterligare en insats." (s 17)

2.7 Litteratur och tidigare forskning

Då detta fortfarande är ett förhållandevis outforskat ämne finns det varken mycket litteratur eller tidigare forskning att tillgå. Några exempel som tangerar området utgörs av "Aktivare - tackvare rehabhund" skriven av Hansdotter och Lampa vid Luleå Tekniska universitet, "Vad kan hunden tillföra sjukgymnastisk rehabilitering i Sverige? – En problemformulerande och deskriptiv studie om AAT" skriven av Persson och Ölund vid Luleå Tekniska universitet, "Hundar som hjälpmedel i vård och terapi – En studie om djur som hjälpmedel i behandlingsarbete" skriven av Glingsten och Lund vid Malmö Högskola.

Jag har funnit en bok skriven i ämnet och den heter "Civila tjänstehundar" och är skriven av Åsa Tova Bergh (2006). Boken handlar om assistanshundar och riktar sig till personer som tänker på att skaffa assistanshund eller människor som vill veta mer om assistanshundar och vad de gör. I början av boken görs en presentation av författaren som själv har assistanshund och lite allmänt fakta om assistanshundar. Därefter presenteras 16 olika assistanshundsekipage som alla har olika bakgrund och berättelser. I slutet av boken ger författaren lite tips och tankar till personer som tänker på att skaffa assistanshund. Det viktigaste bidragen i boken tycker jag är reportagen om de olika ekipagen i vilka man får en liten inblick i assistanshundarnas vardag och man får se den mångfald av människor, hundar och arbetssätt som finns bland assistanshundarna och deras förare. Dessa 16 reportage har jag använt mig av för att se om de resultat jag fått från mina intervjuer överrensstämmer med andra assistanshundsekipages berättelser.

"Hunden människans bästa vän – om service- och signalhundar för personer med funktionshinder" heter en rapport som Björn Harrysson (2005) har skrivit. Denna rapport bygger på ett projekt som Region Skåne finansierat och där alternativa/kompletterande behandlingsmetoder har prövats. Projektet pågick från hösten 2003 och ett år fram. I denna rapport beskrivs hur åtta hundägare med olika typer av funktionshinder har fått utbildning av Svenska service- och signalhundsförbundet. Rapporten beskriver respektive deltagares förväntningar på hunden och på sig själv som hundägare, de mål som utbildningen ska leda till och uppnådda resultat i form av hur hundägaren och hunden idag fungerar tillsammans. Den avslutas med en diskussion om nyttan av service- eller signalhundar för personer med fysiska funktionshinder, nedsatt hörsel eller utvecklingsstörning, som t ex att underlätta vardagsrutiner, skapa trygghet och stimulera till aktivitet. Undersökningen visar att; ett meningsfullt *vardagsinnehåll* har skapats, *självförtroendet* har vuxit när stora krav har övervunnits, hunden har bidragit till att det har blivit enklare att få *social kontakt*, hundens behov av motion gör att ägaren blir mer *aktiv*, service- och signalhundar kan vara ett *gott komplement* till personliga assistenter. Service- och signalhundar kan inte bytas ut mot "samverkande professionella insatser" däremot kan hundarna vara ett medel till att uppnå

delaktighet i sin miljö. Projektet visar hur service- och signalhundar kan stärka en grupp personer med funktionshinder i deras vardagsliv.

Det finns forskning som visar på att assistanshundar ger förbättrad livskvalitet och hälsa hos sina ägare. Denna forskning är gjord utanför Sveriges gränser men tas i korthet upp i den senaste "Manimalisrapporten 2005". Manimalis är en ideell fristående organisation vars syfte är att öka kännedomen om sällskapsdjurens positiva ekonomiska, psykologiska, fysiologiska och sociala effekt på den enskilda människan och samhället i stort. Manimalis har ett nära samarbete med bland andra Sveriges Lantbruksuniversitet, Svenska Kennelklubben och Zoobranschens Riksförbund. Manimalis tillhör det internationella nätverket IAHAIO (International Association of Human-Animal Interaction Organizations). Under årens lopp har man producerat fem Manimalisrapporter där de senaste forskningsrönen om sällskapsdjurens positiva effekter publicerats. I den senaste Manimalisrapporten har man även lyft fram service- och signalhundar. På sidan 18 kan man läsa att assistanshundar kan bidra till förbättrad hälsa och livskvalitet hos sina ägare. Det står även att servicehundar och deras inverkan på sina funktionshindrade ägare studerats under två år och det visade sig att servicehundar har indirekta hälsoeffekter på sina ägare. Förutom att hunden hjälpte till att överbrygga det funktionshinder som ägaren hade, uppnåddes också positiva effekter på såväl psykisk som social hälsa. Ägaren fick förbättrad självkänsla, bättre egenkontroll och integrerades bättre i samhället. Ägarna av servicehundar behövde mindre service och vård, vilket medverkade till att sänka de medicinska kostnaderna.

Det jag vill visa med denna uppsats är hur hunden kan fungera som hjälpmedel för personer med funktionshinder och vilken betydelse den har för sin ägare. I detta avseende liknar min uppsats det som presenterats i Manimalisrapporten (2005) och Harryssons (2005) rapport. Därutöver kommer jag att utgå ifrån ett empowermentperspektiv där jag kommer att använda begreppet empowerment för att förstå de processer människan går igenom som kan leda från beroende till oberoende och om hunden på något sätt är en del i det. Detta kan ses som ett komplement till tidigare forskning på området.

3. TEORI

I detta avsnitt kommer jag att presentera det teoretiska perspektiv jag valt att använt mig av i uppsatsen, nämligen empowerment. Jag kommer även att titta lite närmre på den personliga empowermentprocessen.

3.1 Empowerment

Empowerment har sitt ursprung i de afroamerikanska och feministiska rörelser som växte fram i USA under 1960-talet samt i de idéer om hjälp till självhjälp som lanserades under 1970-talet. Empowerment har sedan 1970-talet alltmer kommit att uppmärksammas i den vetenskapliga litteraturen och har här bl a handlat om fenomen som lokal utveckling och mobilisering av samhällets utsatta och marginaliserade grupper (Forsberg & Starrin 1997). Idag använder man begreppet i samband med olika grupper som anses utsatta i samhället t ex invandrare, homosexuella, drogmissbrukare och personer med funktionshinder (Askheim & Starrin 2007). Under 1990-talet blev empowerment ett populärt begrepp som används flitigt inom många olika områden och med delvis olika innebörd, termen används bl a av statsvetare, ekonomer, sociologer, folkhälsoarbetare och politiker. Detta har bidragit till att begreppet empowerment anses lite diffust och svårdefinierat. Anledningen till begreppets popularitet tror Askheim och Starrin (2007) vara att det innehåller tre ingredienser som ligger oss människor varmt om hjärtat, nämligen styrka, makt och kraft. Styrka, makt och kraft väddar till våra innersta önskningsar, vi vill känna oss starka och kraftfulla, vi vill ha någonting att

säga till om och vi vill ha makt och kontroll över våra liv. Ordet empowerment för också tankarna till företeelser och egenskaper som t ex självtillit, socialt stöd, stolthet, delaktighet, egenkontroll, kompetens, medborgarskap, självstyre, samarbete och deltagande.

Ordet empowerment har ingen självklar svensk översättning och förekommer vanligen inte i en engelsk – svensk ordbok. I amerikanska ordböcker framgår det att ordet ”empower” har två till varandra relaterade betydelser: 1) att ge makt eller auktoritet till och 2) att ge möjlighet eller tillåtelse. Forsberg och Starrin (1997) tycker däremot inte att dessa definitioner är helt tillfredställande eftersom de inte fångar in den aktiva komponenten som empowerment refererar till. Grunden till ordet empowerment hittar man i det latinska ordet ”potere” som betyder ”to be able to” d v s att vara förmögen att. Detta ger mer en antydning om den aktiva komponenten i begreppet (a.a). En viktig aspekt av empowerment är att man aktivt tar kommandot enskilt eller i kollektiv. Man väntar inte till någon ger tillåtelse utan man tillkämpar makten. Empowerment innefattar alltså även en maktaspekt och i empowerment hittar man ordet ”power” som på svenska kan översättas med styrka, kraft och makt. Empowerment, d v s att tillskansa sig styrka, kraft och makt, betyder i detta sammanhang att personer eller grupper som befinner sig i en maktlös position kan skaffa sig styrka som kan ge dem kraft att komma ur maktlösheten. Genom denna mobilisering kan de bli i stånd att motarbeta de krafter som håller dem nere och därigenom få mer inflytande över sina egna liv. Empowerment uttrycker därmed både en målsättning och de medel som krävs för att nå detta mål (Askheim & Starrin 2007). Enligt Forsberg & Starrin (1997) bryter empowermentperspektivet den traditionella synen på makt. Traditionellt har makt ofta betraktats som ett nollsummespel vilket innebär att ökad makt för en person leder till minskad makt för en annan. Detta innebär att människor, när de vill ha makt, befinner sig i en konkurrensposition i vilken det gäller att besitta största möjliga mängd konkurrenskraftiga resurser. I ett empowermentperspektiv fokuseras maktbegreppet på ett motsatt sätt. Enligt detta synsätt kan en person följaktligen få makt utan att det sker på bekostnad av att någon annans makt minskar.

Ett centralt drag i empowermentperspektivet är att det är vägen från beroende till oberoende som fokuseras. Detta innebär att empowermentperspektivet inte i första hand fokuserar på människans tillstånd av t ex upplevd egenmakt, välmående och autonomi utan snarare är inriktad mot att förstå den process genom vilken man kommit dit. Empowerment innehåller tre centrala komponenter: makt, kontroll och självtillit (Forsberg och Starrin 1997). Begreppet bygger på en positiv människosyn där utgångspunkten är att alla människor har resurser och kapacitet till att definiera sina egna problem och att utveckla handlingsstrategier för att lösa dessa. Människor betraktas som subjekt och som personer som är kapabla att styra över sina egna liv. Människors målsättning att öka kontrollen över sina egna liv innebär dels en strävan mot ett särskilt sätt att tänka om sig själv med tillit till sig själv och andra, dels att man uppmärksammar att samhället faktiskt kan förändras (a.a).

3.2 Den personlig empowermentprocessen

Enligt Zimmerman och Warschausky (Larsson 2006) kan empowerment åskådliggöras på tre olika nivåer; en individuell, en organisatorisk och en samhällslig. På den individuella nivån är det människans upplevelser och känslor som står i fokus. Frågor som berör de enskildas egna liv blir centrala, t ex hur man upplever sin livssituation. På en organisatorisk nivå riktas blicken mot de olika organisationer som arbetar för funktionshindrade människor. I anslutning till dessa blir frågor om deras arbetssätt och policy centrala, t ex på vilket sätt som de tar tillvara de funktionshindrades kunskaper, hur de lyckas möta deras behov och hur de funktionshindrade själva blir involverade. På den samhällsliga nivån riktas intresset mot den

övergripande samhällsstrukturen och den betydelse denna har för den enskilde människan. Detta väcker i sin tur frågor om huruvida man från samhällets sida banar vägen för att tillhandahålla alla människor likvärdiga möjligheter och på vilka sätt som man centralt bygger strukturer för deltagandet i samhällslivet. I denna uppsats har jag valt att lägga fokus på den individuella nivån av empowerment. Det innebär att jag kommer titta närmre på personer som har servicehund och hur de upplever sin livssituation. Men man kan även se på servicehundar ur en organisatorisk och samhällslig nivå. På en organisatorisk nivå kan man studera de förbund som utbildar service- och signalhundar och det arbete de utför. Dessa förbund drivs gemensamt av funktionshindrade hundförare och instruktörer vilket innebär att man tar tillvara på de funktionshindrades kunskaper och att de blir involverade i arbetet inom förbundet. På en samhällslig nivå kan man se till lagar och frågor som berör tillgängligheten i samhället och till hur staten genom t ex bidrag till utbildningen kan underlätta för personer med funktionshinder som har assistanshund.

För att titta närmre på den individuella nivån har Lord och Hutcinson (Larsson 2006) presenterat ett generellt mönster för förståelsen av hur en empowermentprocess kan se ut. Efter omfattande intervjuundersökningar med funktionshindrade har de identifierat fem steg i vad de benämner som den psykologiska empowermentprocessen. Det första steget i empowermentprocessen beskriver Lord och Hutcinson som *en upplevd maktlöshet*. I detta steg befinner människan sig i en beroendeställning. Man är passiv, ofta isolerad och finner ingen energi för att delta i samhällslivet eller att försöka påverka sin egen situation. För samtliga intervjupersoner i Lord och Hutchinsons studie innebar särskilda händelser eller förändringar i livssituationen att man *tillförskaffade sig ett medvetande*. Detta innebar att man blev medveten om sin situation, man nådde kunskap om sig själv i ett vidare perspektiv och försökte finna nya vägar för att delta i samhällslivet. För att börja agera i enlighet med sitt nya medvetande uttalade intervjupersonerna att man var i behov av moraliskt och praktiskt *stöd från andra*. Genom detta reducerades den sociala isoleringen och intervjupersonernas upplevda valfrihet och kontrollen över det egna livet ökade. Man började bli bekant med nya roller och var mer aktiv i sökandet efter nya vägar och kanaler genom vilka man kunde ge uttryck för sina angelägenheter och intressen. Som ett resultat av denna ökade aktivitet upplevde man en *delaktighet* i samhället som man aldrig tidigare gjort. Detta bidrog till att många sedermera upplevde sig som aktiva samhällsmedlemmar och att den enskilde både ville och kände sig kapabel att kunna *tillföra* någonting i de sammanhang som man verkade i (Larsson 2006).

Den psykologiska empowermentprocessen.

Figur 1: Steg i den psykologiska empowermentprocessen. Efter Larsson (2006 s 3).

Som Lord och Hutchinson själva påpekar motsvarar stegen i den psykologiska empowermentprocessen ett generellt mönster som givetvis inte är fritt från individuella avvikelser. Detta innebär att modellen är förhållandevis statisk och långt ifrån kan ta hänsyn till den dynamik som råder vid personlig utveckling. En annan kritik av modellen är att den i huvudsak koncentrerar sig på en individuell aspekt av begreppet. Därför är det viktigt att uppmärksamma att empowerment *dels* handlar om en utveckling mot ett speciellt sätt att tänka om sig själv, t ex om man upplever sig själv som värdefull och anser sig kunna fullfölja en önskad handling, men även att man uppmärksammar att samhället med sina strukturer faktiskt kan modifieras och förändras (Forsberg & Starrin 1997). Empowerment handlar således inte enbart om människans psykologiska upplevelse av sig utan även om den omgivande strukturella miljön. Empowerment refererar alltså *både* till den subjektiva erfarenheten och den objektiva verkligheten, både till människans inre och yttre förhållanden, både till individen och samhället, både till människan som individ och som medlem av en samhällsgrupp. Mera konkret innebär detta att också den kontext inom vilken människan verkar ha en central betydelse vid diskussioner kring empowerment. Detta kan gälla både den övergripande samhällsnivån, där t ex lagstiftning och politik påverkar människors livssituation och handlingsmöjligheter, samt på vilket sätt som olika välfärdsorganisationer arbetar för att tillgodose marginaliserade gruppers behov (Larsson 2006).

4. METOD

För att ge läsaren en förståelse för arbetet och dess slutresultat beskrivs i det följande mitt tillvägagångssätt i uppsatsarbetet. Jag beskriver bl a vilken metod som tillämpats och varför, för- och nackdelar och vilka etiska överväganden som gjorts. Sist i detta avsnitt presenteras intervjupersonerna. Med anledning av att det inte finns så många servicehundekipage i Sverige har jag på grund av anonymitetsskäl valt att inte ange kön, boendeort, detaljer om funktionshinder och hur hundarna jobbar då det är väldigt individuellt. Intervjupersonerna presenteras kort utifrån de uppgifter jag fått fram utifrån temat bakgrund i intervjuguiderna.

4.1 Metodval

Syftet med denna uppsats är att visa hur hunden kan fungera som hjälpmedel för personer med funktionshinder och förstå vilken betydelse den har för sin förare. Trost (1997) skriver: ”Om frågeställningen gäller hur ofta, hur många eller hur vanligt så skall man göra en kvantitativ studie. Om frågeställningen däremot gäller att förstå eller att hitta mönster så skall man göra en kvalitativ studie.” (s 16) Kvale (1997) menar att: ”Om man vill veta hur människor uppfattar sin värld och sitt liv, varför inte prata med dem?” (s 9) Samtalet är en grundläggande form för mänskligt samspel, genom samtal lär vi känna andra människor, vi får veta något om deras erfarenheter, känslor, förhoppningar och om den värld de lever i. Människor pratar med varandra, de ställer frågor och besvarar frågor. En intervju är ett samtal som har struktur och ett syfte. Intervjun går utöver det spontana vardagliga samtalet och blir ett sätt för intervjuaren att genom omsorgsfullt ställda frågor och lyhört lyssnande få nya kunskaper. I ett intervjusamtal lyssnar intervjuaren till vad människor själva berättar om sin livsvärld, hör dem uttrycka åsikter och synpunkter med sina egna ord, får reda på deras uppfattning, deras drömmar och förhoppningar. Den kvalitativa intervjun försöker förstå världen ur de intervjuades synvinkel, utveckla innebörden av människors erfarenheter, frilägga deras livsvärld före de vetenskapliga förklaringarna (Kvale 1997). Med detta i åtanke valde jag att använda mig av kvalitativ metod, närmare bestämt den kvalitativa intervjun. Kvale (1997) definierar den kvalitativa intervjun som ”En intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening”. (s 13) Då jag själv inte har någon erfarenhet av att ha servicehund måste jag prata med människor som har servicehund för att på så sätt genom deras erfarenheter få reda på mer

om det jag vill undersöka. Jag har valt att genomföra fyra kvalitativa intervjuer. En av intervjuerna gjordes med en service- och signalhundsinstruktör. Denna intervju genomfördes för att få ett ”utifrånperspektiv” från en person som har erfarenheter av många olika hundar och förare och därför kanske kan ge en mer allmän syn på hunden som hjälpmedel. För att få ett ”inifrånperspektiv” med förarnas egen syn på hunden som hjälpmedel och för att försöka finna ut om hunden kan bidra i en personlig empowermentprocess genomfördes tre intervjuer med personer som har servicehund.

4.2 För- och nackdelar

Självkart finns det både för- och nackdelar med den kvalitativa intervjun. Positivt är att man kan gå djupare in i ett ämne och få mer detaljerade beskrivningar och förklaringar. Det kan samtidigt innebära en risk vad gäller representativiteten och speciellt vid en studie som är så pass begränsad som denna. Att jag bara gjorde fyra intervjuer har att göra med att jag hellre ville göra ett fåtal djupare intervjuer än många kanske ytligare. Jag satte alltså kvalitet före kvantitet. Jag kunde t ex ha gjort en enkätundersökning med öppna frågor istället och på så sätt nått ut till fler människor men då hade jag inte kunnat ställa följdfrågor och på så sätt få en djupare förståelse för personerna vilket jag fått vid intervjustudien. Jag kunde heller inte ha omformulerat frågor om intervjupersonen inte förstod vad jag menat vilket minimerar risken för missförstånd. En nackdel Kvale (1997) tar upp är att intervjun inte är ett samtal mellan två likställda parter. Det är intervjuaren som bestämmer över och kontrollerar situationen, intervjuaren presenterar ämnet för intervjun, styr samtalet under intervjuns gång och följer kritiskt upp den intervjuades svar. Det ligger alltså en maktaspekt i själva intervjusituationen och det gäller att få intervjupersonen att känna sig trygg i situationen och inte känna sig i underläge. För att skapa denna trygghet informerade jag om syftet med intervjun, att jag var intresserad av deras erfarenheter av att ha servicehund och inte av deras privatliv. Intervjupersonerna fick även vara med och bestämma plats för intervjun så den genomfördes i en miljö där intervjupersonerna kände sig trygga. Jag kände aldrig att denna maktaspekt var något problem under de intervjuer jag genomförde utan jag har enbart positiva erfarenheter av intervjuerna.

4.3 Tillvägagångssätt

För att få struktur vid insamlande av mitt empiriska material har jag försökt följa det Kvale (1997) kallar ”Intervjuundersökningens sju stadier”. Dessa sju stadier är tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, verifiering och rapportering.

Under det första stadiet, *tematisering*, ska man formulera undersökningens syfte och beskriva ämnet för undersökningen. Undersökningens varför och vad ska klargöras innan man bestämmer vilken metod som ska tillämpas. Undersökningens ämne och syfte bestämdes och formulerades redan i våras då jag skrev och lämnade in en uppsatsplan till Malmö Högskola.

Det andra stadiet, *planering*, innebär att man ska planera för alla de sju stadierna med hänsyn till vilken kunskap som eftersträvas. Samtidigt ska man göra en betraktelse av de moraliska och etiska konsekvenserna av undersökningen. I detta stadie skickades en ansökan om etisk prövning till Etiska Rådet på Malmö Högskola. Denna ansökan innehöll uppgifter om ämne, syfte, frågeställning, metod och etiska övervägande. Jag hade så smått börjat läsa in mig på ämnet men när jag fick Etiska Rådets godkännande satte jag i gång på allvar. För att komma i kontakt med eventuella intervjupersoner ringde jag Svenska service- och signalhundsförbundets kansli som i sin tur hjälpte mig att komma i kontakt med fyra personer som var villiga att ställa upp på intervju. Detta innebar att jag själv inte kunde påverka urvalet av intervjupersonerna. Däremot framförde jag önskemål om att komma i kontakt med fyra

personer, en instruktör och tre personer som har servicehund och detta infriades. Svenska service- och signalhundsförbundet och intervjupersonerna informerades både muntligen och skriftligen och de skrev i sin tur under en tillstånds- respektive samtyckesbilaga om att de hade fått information om undersökningen och att de ställde upp frivilligt.

I nästa stadiet, *intervju*, ska intervjuerna genomföras enligt en intervjuguide och med ett reflekterande förhållningssätt till den eftersökta kunskapen och till den mellanmänniska relationen i intervjusituationen. Jag har genomfört totalt fyra kvalitativa intervjuer med öppna intervjufrågor. Intervjuerna genomfördes under november och december 2007 och datum, tid och plats bestämdes i samråd med intervjupersonerna. Då intervjupersonerna var geografiskt utspridda och de flesta hade någon sorts funktionshinder var jag flexibel och lyssnade på deras önskemål angående plats för intervju. Det önskemål jag hade var att det var en plats där vi skulle kunna sitta i lugn och ro och inte bli störda under intervjun. Exempel på platser där intervjuerna genomfördes är intervjupersonernas hem, arbetsplats och i ett grupprum på Malmö Högskola. Från början var det meningen att de fyra intervjuerna skulle göras under två veckor under november månad men på grund av sjukdom och andra orsaker sköts två av intervjuerna upp vilket gjorde att själva intervjuperioden drog ut på tiden. Vid intervjutillfällena utgick jag från en intervjuguide där jag hade särskilda teman som jag ville att intervjun skulle kretsa kring. Dessa teman var bakgrund, utbildning av assistanshund, assistanshunden som hjälpmedel och assistanshunden som rehabilitering. Under varje tema hade jag underfrågor som jag ville ställa men alla underfrågor behövde inte ställas då intervjupersonerna ofta pratade på och ibland svarade på många av mina underfrågor på en och samma gång. Ordningen på temana och underfrågorna var inte fast utan de togs i den ordning de passade in för att intervjun skulle flyta på. Detta har gjort att alla intervjuer inte sett exakt likadana ut men samtalen har flutit på bra och de har hållit sig kring de förutbestämda temana. Intervjuerna varade mellan 45 och 60 minuter förutom den första intervjun vilken var lite kortare. Detta kan ha haft att göra med min bristande erfarenhet som intervjuare men det rättades till till de övriga intervjuerna. Efter inhämtat samtycke från intervjupersonerna spelades alla intervjuerna in på en MP3-spelare vilken gav en mycket bra ljudkvalitet.

I det fjärde stadiet, *utskrift*, ska materialet förberedas för analys, vilket vanligen innebär en överföring från talspråk till skriftspråk. Efter varje intervju lyssnade jag igenom inspelningarna och intervjuerna skrevs ner ordagrant. Alla intervjupersoner gav mig tillåtelse att återkomma om något i efterhand skulle vara oklart. Då det handlar om den mänskliga faktorn finns det alltid en viss risk för missförstånd. Men i och med att det var bra ljudkvalitet på inspelningarna, att jag skrev ner intervjuerna direkt efteråt då jag fortfarande hade de färskas i minnet och att jag kunde återkomma om det skulle vara några oklarheter tycker jag tillsammans gjort att det känts som om riskerna för missförstånd minimerades.

Analys är det femte stadiet och vilken analysmetod som används ska avgöras utifrån undersökningens syfte och ämne och på grundval av intervjumaterialets karaktär. Jag valde att analysera materialet efter det att alla intervjuer var gjorda och allt intervjumaterial fanns samlat. Då jag analyserade materialet lyssnade jag än en gång på alla intervjuerna och under tiden jag lyssnade skrev jag ner det jag tyckte var viktigast från varje intervju utifrån de teman jag hade i intervjuguiden. Därefter jämförde jag det jag skrivit ner från de olika intervjuerna och gjorde ett sammanfattat resultat med utgångspunkt i temana. Här har Kvale (1997) en viktig synpunkt, nämligen att analysen av intervjuerna som ofta genomförs av en ensam forskare och hur mycket dennes perspektiv inverkar på resultatet av analysen. Denna ensidiga subjektivitet har jag funderat över och varit väl medveten om under hela processen.

Nästa stadie är, *Verifiering*, vilket innebär att man ska fastställa intervjuresultatens generaliserbarhet, reliabilitet och validitet. Reliabilitet hänför sig till resultatets konsistens och validitet till om en intervjuundersökning undersöker vad som var avsett att undersökas. Vid mätningar anger reliabiliteten metodens tillförlitlighet, t ex så ska resultatet vara detsamma vid upprepade mätningar och oberoende om vem som utför testet. Trost (1997) menar att det blir en smula egendomligt att tala om reliabilitet eller tillförlitlighet vid kvalitativa intervjuer. I den mening som man ska få samma svar på en fråga då den ställs vid skilda tillfällen bygger på en föreställning om att konstans ska råda, d v s att den enskilda människan är stabil eller statisk i sina föreställningar, i sina beteende och i sina åsikter. Människan är inte statisk utan tvärtom hela tiden deltagare och aktör i en process. Det innebär i sin tur att svaren inte nödvändigtvis behöver bli desamma varje gång samma fråga ställs. Vi gör hela tiden nya erfarenheter och möter nya situationer, vår föreställningsvärld förändrats successivt vilket innebär att bakgrunden för ett svar på en fråga hela tiden förändras. Det jag gjort för att öka tillförlitligheten är att jag utgått från samma intervjuguide och att jag inte haft givna svarsalternativ utan ställt öppna frågor så att intervjupersonerna får svara med sina egna ord. Jag har även jämfört mina resultat med tidigare forskning. Att intervjuundersökningen undersöker vad som var avsett har jag haft i åtanke under hela uppsatsprocessen och vid själva intervjutillfället har jag styrt intervjuerna så de kretsat kring de förbestämde temana. Då denna studie bygger på ett fåtal individers egna uppfattningar och erfarenheter av att ha servicehund och att det inom gruppen servicehundsekipage finns stora individuella skillnader, t ex ålder, grad av funktionshinder, på vilket sätt hunden jobbar, innebär att det kan vara svårt att generalisera dessa svar till att gälla alla personer med servicehund.

Rapportering, resultatet av undersökningen och de använda metoderna ska rapporteras i en form som motsvarar vetenskapliga kriterier, beaktar de etiska aspekterna av undersökningen och leder till en läsbar produkt. För att utformningen av denna rapport ska vara i enlighet med Malmö Högskolas och Hälsa och Samhälles kriterier har jag använt mig av Hellströms (2005) ”Anvisningar för skrivande studenter – Handfast handledning för studenter som skriver rapporter och examensarbeten”.

4.4 Forskningsetiska överväganden

Ett etiskt övervägande som gjordes tidigt under uppsatsprocessen var om intervjupersonerna skulle vara anonyma eller om jag skulle skriva ut deras namn ifall de godkände det. Jag valde att låta alla intervjupersonerna vara anonyma eftersom intervjuerna handlar om vad man tycker och känner och jag tror att man vågar svara ärligare om man är anonym. Då det inte finns så många servicehundsekipage i Sverige kommer jag på goda anonymitetsskäl inte att ange uppgifter som ålder, kön, boendeort eller detaljer om funktionshinder och hur hundarna jobbar då det är väldigt individuellt. Intervjupersonerna informerades dessutom före varje intervju om att de skulle vara anonyma och att de inte behövde svara på alla frågor om de inte ville och att de när som helst kunde avbryta intervjun om de kände för det. Alla uppgifter som framkom vid intervjuerna hållas strängt sekretessbelagda. Bandinspelningar och anteckningar avidentifieras och kommer endast att handhas av mig själv. Om jag vid sammanställningen av uppsatsen önskar använda citat från intervjuerna ändras uppgifterna så att personen inte går att identifiera. Då intervjuer ofta kan vara personliga och närgående kan det skapa ett känslomässigt engagemang hos deltagarna vilket kan göra det jobbigt om de i efterhand kanske känner sig misstolkade. Man måste även betänka att en del av intervjupersonerna har funktionshinder och kan tänkas ha eller ha haft besvärliga livserfarenheter som kan vara svåra att tala om men som ändå kommer upp under intervjun. Detta medförde krav (för mig som

intervjuare) att lyssna noga, inte forcera någonting och att skapa en atmosfär i intervjusituationen som intervjupersonerna känner sig bekväm med.

4.5 Intervjupersoner

Alla intervjupersoner var mellan 18-65 år, intervjuperson 1 är Sos-instruktör och intervjuperson 2, 3 och 4 är personer som har servicehund. Intervjuperson 2, 3 och 4 har alla fysiska funktionshinder som på olika sätt begränsar dem i deras vardag. Servicehundarna är tränade efter förarens individuella behov och kan t ex hjälpa sina förare genom att plocka upp, hämta och bära saker, öppna och stänga dörrar samt larma omgivningen. De intervjupersoner som har servicehund hade alla hund innan de bestämde sig för att utbilda den. Därför behövde de inte leta efter en passande hund utan kunde utbilda den hund de redan hade.

Intervjuperson 1 har jobbat som Sos-instruktör i ungefär ett års tid och har för tillfället sitt första assistanshundsekipage. Innan personen utbildade sig till Sos-instruktör har han/hon jobbat som vanlig hundinstruktör under en längre tid. Att utbilda sig till Sos-instruktör är en påbyggnadsutbildning och det krävs att man är utbildad hundinstruktör med ”positiva” metoder i botten, t ex IMMI-instruktör. Det krävs också stor hundvana, erfarenhet av att hålla hundkurser och kunskaper om klickerträning. Utbildningen tar ett år och den ges via Sos-förbundet. Utbildningen innehåller både teori och praktik och man har ett ekipage som man ska ta fram och den dagen det ekipaget examineras den dagen är man färdigutbildad Sos-instruktör. Intervjupersonen valde att bli Sos-instruktör för att han/hon, efter en tids sjukdom, kände att den kunskap han/hon fått under sin sjukdomsperiod var något personen ville förmedla och använda till något positivt. Vilket personen tycker att han/hon får i sitt jobb som Sos-instruktör. Att jobba som Sos-instruktör är ingen heltidssysselsättning utan intervjupersonen har även andra jobb.

Intervjuperson 2 har haft servicehund i ungefär ett och ett halvt år. Personen ifråga ville ha en hund och hade hört talas lite om assistanshundar. Personen kontaktade en hundskola som tidigare hade haft ett projekt som utbildade hundar men det var nerlagt, intervjupersonen skrevs upp på en lista men hörde aldrig något mer från hundskolan. Efter lite övervägande bestämde sig intervjupersonen ändå för att skaffa hund och när han/hon började på en valpkurs visa det sig att instruktören för kursen även var Sos-instruktör och allt föll på plats. Intervjupersonen hade egentligen lagt assistanshundstankarna lite åt sidan men när han/hon fick en lite ”push” av denna instruktör så sökte han/hon utbildningen och när hunden fyllde ett år så gjorde de en inprovning och ett år senare var hunden färdigexaminerad servicehund.

Intervjuperson 3 har haft servicehund i ungefär två och ett halvt år och att utbilda sin hund till servicehund var något som växte fram under en längre tid. Personen tränade själv sin förra hund och använde den lite i hemmet och när nu den nya hunden började närma sig åldersgränsen för inprovning såg han/hon fördelarna med att kunna använda hunden även utanför hemmet och sökte därför servicehundsutbildningen. Utbildningen tog lite mindre än ett år och sen var hunden färdigexaminerad. Vetskapen om Sos-förbundet fick intervjupersonen då denna gick en kurs med sin förra hund och den instruktören var utbildad Sos-instruktör.

Intervjuperson 4 har haft servicehund i lite mer än tre år. Även denna person fick vetskap om att man kunde utbilda sin hund till servicehund via en hundinstruktör som även var Sos-instruktör. Efter att ha pratat med instruktören bestämde sig intervjupersonen för att utbilda sin hund och blev då hänvisad till Sos-förbundet. Personen kom in på utbildningen nästan direkt och lite mer än ett år senare så var hunden färdigutbildad.

5. RESULTAT OCH ANALYS

Under detta avsnitt kommer jag att visa på de resultat som framkommit under mina intervjuer. Därefter analyserar jag resultatet genom att se det ur ett empowermentperspektiv samt jämföra det med tidigare forskning.

5.1 Resultat

Resultatet nedan presenteras utifrån olika teman t ex praktisk hjälp, hundens betydelse, hunden som hjälpmedel, fördelar och nackdelar, tillgänglighet, utbildning av servicehund och hunden som rehabilitering.

5.1.1 Praktisk hjälp

Att servicehunden är ett hjälpmedel anser alla personer jag intervjuat. Servicehunden är till stor praktisk hjälp i vardagen, den kan t ex hjälpa till med att plocka upp och hämta saker, öppna och stänga dörrar, bära saker, hjälpa till att ta av jacka, vantar m m. Hunden innebär också en säkerhet för intervjupersonerna i och med att den kan larma om något skulle hända. Så här beskriver intervjupersonerna den praktiska hjälp de får av servicehunden:

”Hunden hjälper mig med att plocka upp när jag tappar saker och det är det viktigaste för det gör jag väldigt mycket ... Sen hjälper han/hon mig med att stänga lådor och skåp och stänga diskmaskinen, han/hon kan hämta telefonen, han/hon kan hämta filten om jag ligger och vilar och jag börjar frysa. Hunden kan hämta hjälp. Om jag skickar honom/henne att hämta någon och då ger hunden inte sig förrän den personen följer med tillbaka.”

”Hunden hjälper mig med små saker, tända lampan hemma med fotkontakt, han/hon slänger saker i papperskorgen, hämtar saker om jag tappar och lyfter upp, det är mycket sånt. Trycker på hissknappen när jag ska ut ... Hunden gör också att jag kan vara ute själv ju, för det händer ju faktiskt att jag tappar nyckeln eller tappar mobilen det har hänt. Jag saknar honom/henne när jag inte har honom/henne... Larmar folk, larmar assistenter...”

”Hunden plockar upp, hämtar saker, bär mycket. Ska jag iväg så är rullstolen ute så då får han/hon mycket här inne som ska ut till rullstolen. Mycket är också när vi kommer in, då hjälper hunden mig att plocka upp, då hamnar skorna på golvet så då tar han/hon upp dem och sätter de på skohyllan, drar av termobyxor eller ytterbyxor.”

5.1.2 Hundens betydelse

Servicehunden är på ett tydligt sätt mycket mer än bara en praktisk nyttofunktion. Samtliga intervjupersoner talar varmt om sina hundar. De talar om hunden som sin vän, någon som ger en motivationen att gå upp ur sängen de dagar man inte mår så bra. Intervjupersonerna berättar också att de kommer ut mer vilket innebär att de får motion och frisk luft. Hunden är dessutom ett fritidsintresse för några av intervjupersonerna, vilket gör att man träffar människor med samma intressen och knyter nya kontakter; både flyktiga och mer djupgående. Bara att gå ut en promenad innebär att man träffar människor. En intervjuperson berättar att människor nu ser hunden och istället för att bli sedd som funktionshindrad blir han/hon nu sedd som hundägare. Människor kommer fram och vill klappa hunden och undrar vad tjänstetäcket innebär och man inbegrips i samtal. På frågan om vad hunden betyder för intervjupersonen svarar intervjupersonerna bl a följande:

”Hunden är ju kompisen som aldrig sviker, han/hon är alltid glad att se mig, han/hon underlättar ju min vardag. Han/hon gör att jag kan få en annan identitet än den som

funktionshindrad, jag blir hundägare, jag blir intressant för jag har en hund och jag har en speciell hund, en tjänstehund. Men framförallt det här kompisskapet, det är nog det allra viktigaste egentligen.”

”Allt!”

”Hunden betyder mycket som hund men rent servicehundsmässigt så betyder det att han sparar enormt mycket energi åt mig som jag kan lägga på andra saker ... Hunden betyder mycket också för förr när jag la mig på kvällen fick jag ta fram telefonen och alla sådana om-utifall-grejer men det behöver jag inte nu för vaknar jag på morgonen och behöver telefonen så hämtar hunden den. Så det betyder väldigt mycket frihet på det viset. Och vem annars när jag tappar en penna tio gånger klockan sju på morgonen, det är ju så man blir irriterad på sig själv, då viftar hunden på svansen och femtonde gången fångar han/hon den i luften men hunden är ju jättelycklig så det ger ju enormt mycket glädje, istället för att man då kanske hade blivit irriterad.”

Den praktiska nyttan servicehunden ger kan länkas till en känsla av ökat oberoende och självständighet. Alla intervjupersonerna berättar att de känner sig mer oberoende och självständiga sedan de utbildat sin hund. Självförtroendet ökar både för att man själv klarat av att träna sin egen hund och för att man klarar av och vågar göra fler saker själv.

”Det är klart att allt det hunden hjälper mig med det går ju att ersätta av andra människor och maskiner ... men just rent mentalt och känslomässigt tror jag att det är mycket viktigare ändå. Hunden får ju mig att känna mig mer självständig, jag behöver inte be någon annan om hjälp utan min hund kan fixa det till mig.”

”Hunden har hjälpt till för jag har mer tänkt på, vart ska jag gå med hunden än på mig och helt plötsligt så har jag varit ute själv och gjort saker som jag kanske inte hade vågat annars. För att där är det där ”lilla” att jag kan, förhoppningsvis, skicka hunden att hämta hjälp, även till okända, om något händer. Det har gjort mig modigare på något sätt. På något sätt har jag inte tänkt på att, oj tänk om jag ramlar, utan det gäller att bara göra det. Så på något sätt så vidgar man sig.”

5.1.3 Hunden som hjälpmedel

Intervjupersonerna ser servicehunden som ett bra komplement till övriga hjälpmedel. Hunden har i vissa fall ersatt tekniska hjälpmedel som t ex griptång och rullbord. För två av intervjupersonerna har hunden även ersatt viss mänsklig hjälp medans för den tredje fungerar hunden som ett komplement till assistenter. Denna person motiverar varför hunden inte kan ersätta assistenter för hans/hennes del så här:

”Nä, hunden hade aldrig kunnat ersätta assistenterna. Han/hon kan inte hjälpa mig på toaletten...”

Vad kan då en servicehund ge som andra hjälpmedel inte kan ge? Några av intervjupersonerna säger flexibilitet, då ett hjälpmedel (servicehunden) har ersatt många andra hjälpmedel. Men också för att hunden är mer flexibel än ett tekniskt hjälpmedel, man kan klura ut nya sätt om det första inte fungerar. En person nämner också att man får engagera sig, hunden är liksom inte förprogrammerad och det gör det mycket roligare. Men det viktigaste för alla tycks vara det själsliga, vänskapen som hunden ger. Så här beskriver en av intervjupersonerna det:

”Jag tror mycket är det själsliga för oss människor att ha umgänget med en individ som så fullständigt ställer upp på mig, som aldrig sviker och som inte har en ond tanke i kroppen, de vet ju inte vad baktankar är för någonting. Så jag tror att det är den ovillkorliga vänskapen som betyder mycket.”

5.1.4 Fördelar och nackdelar

Som redan framkommit betyder servicehunden mycket för sina förare, den praktiska hjälpen och glädjen för jobbet som hunden visar är några fördelar. Men det intervjupersonerna lyfter fram som det bästa med att ha servicehund är framför allt vänskapen. Finns det då några nackdelar med att ha servicehund? Mina intervjupersoner upplever få. En av nackdelarna de nämner är människors okunskap om servicehundar och tillgängligheten i samhället, att man inte får ta med sin hund överallt. Detta beskriver en intervjuperson på följande sätt:

”Det bästa är ju närheten till hunden, det här speciella bandet man har som inte går att förklara om man inte själv har upplevt det, det är väldigt nära. Det sämsta med att ha servicehund är folks oförståelse inför vad hunden kan betyda som min hjälpande kompis. Det man ofta stöter på är att, när hunden kan inte komma in här för tänk om det kommer en allergiker.”

En annan nackdel kan vara om hunden blir sjuk eller skadad, då är man tillbaka till där man var innan och man blir mer beroende av andra människors hjälp. Så här säger en av intervjupersonerna om detta:

”Rent praktiskt blir det ju så att någon annan får gå in och hjälpa till mer, då blir ju sakerna liggande på golvet när jag tappar det. Och rent känslomässigt så blir jag fruktansvärt orolig.”

5.1.5 Tillgänglighet

En av de få nackdelar som intervjupersonerna tar upp är tillgängligheten i samhället - att man inte kan ha hunden med sig överallt och att man ofta måste informera och argumentera för att få ha med hunden. Alla intervjupersonerna säger dock att tillgängligheten i deras närsamhälle, där de är kända, fungerar bra. De tycker även att tillgängligheten i samhället i stort har blivit bättre och det är fler som har vetskap om servicehunden och dess arbete. En av intervjupersonerna säger till och till att han/hon tycker att rullstolen är ett större hinder än servicehunden när det gäller tillgänglighet i samhället idag. Så här säger en av intervjupersonerna:

”Det beror kanske lite på attityd, jag hade en väldigt tuff instruktör som sa vi prövar, vi prövar... och istället för att fråga får jag komma in så säger man jag får väl komma in och det brukar göra en jättestor skillnad.”

Två av de personer med servicehund som jag intervjuat arbetar, den ena arbetar hemifrån och kan på så sätt få hjälp av hunden på arbetet medan den andre inte får ha sin hund med på sin arbetsplats. En av intervjupersonerna berättar att de flesta som har servicehund är sjukpensionärer och arbetar därför inte men av dem som arbetar är det bara ett fåtal som får ha hunden med sig. Och än en gång är det med hänvisning till allergier som man i del flesta fall inte får ha med hunden till arbetet. Den intervjuperson som inte får ha hunden med säger följande:

”Jag hade kunnat se att hunden kunnat spara mig jättemycket energi även på jobbet.”

5.1.6 Utbildning av servicehund

De tre intervjupersonerna som har servicehund har alla fått informationen om att man kunde utbilda sin hund till servicehund via en instruktör, som även var Sos-instruktör, då de gick en vanlig hundkurs. Instruktören har sedan hänvisat dem till Sos-förbundet. En av intervjupersonerna berättar att andra sätt personer fått information om utbildningen är t ex genom att de sett och pratat med assistanshundekipage som varit ute och haft uppvisningar eller genom reportage i tv, radio och veckotidningar. De personer jag intervjuat hade redan hund innan de bestämde sig för att utbilda den. Om man inte har det ska man först köpa en hund och man måste komma igenom valp och tonårsstadiet hos hunden. Det är nog detta som många funktionshindrade är oroliga för att de inte ska klarar av tror en av intervjupersonerna. Intervjupersonen säger också att om man tror att det blir för jobbigt med valp så finns det många bra omplaceringshundar som man kan leta efter:

”Där många krokisar tror jag är i vardagslydnaden, att det är jobbigt med hund i tonåren (hundens tonår)... Själva den här assistanshunds biten, nu menar jag specialmomenten, det tror jag att de flesta fixar med en duktig instruktör. Men det här med en stökig tonåring det är ju egentligen innan inprovningen, innan servicehundsutbildningen börjar och den kan säkert vara otroligt tuff för jättemånga. Där får väl var och en försöka finna en lösning... Det finns folk som har hittat jättebra vuxna hundar... Det är ju inte så att alla omplaceringshundar är skräp så man kan säkert hitta en, det tycker jag inte att man ska vara rädd för.”

En av intervjupersonerna svarar följande på frågan vad som krävs av hund respektive förare för att man ska kunna bli ett bra servicehundsekipage:

”Hunden får inte ha aggressivitet eller svåra rädslor eller så och hunden och jag ska ju ha en bra kontakt tillsammans. Sen måste jag som förare ha förstånd om att tillgodose hundens behov, sen behöver det inte vara jag som utför det men jag måste kunna tala om för mina assistenter eller familj att nu behövs klorna klippas, hunden badas, vi behöver gå till veterinären, det krävs ju. Och som sagt det genuina hundintresset det måste verkligen ligga i botten”.

Alla intervjupersonerna tycker att det svenska upplägget på utbildningen, att föraren själv tränar sin hund med stöd från en instruktör, är mycket bra. De tycker att det ger en bra kontakt mellan hund och förare och ett självförtroende åt föraren. Det gör också att de efter avslutad utbildning själv kan finlipa och träna in nya moment med hunden. En av intervjupersonerna berättar att träningen av en servicehund hela tiden måste hållas aktiv då man en gång om året ska avlägga ett årsprov för att visa att man bibehåller sina färdigheter.

”Det är jättebra... Jag ville gärna ha en hund som hjälpte till, det lät ju fantastiskt, men jag tyckte inte det lät så jätteroligt att få en färdig ”produkt” det var mycket roligare att få vara med och lära sig hur man gör. Sen kan man också komplettera, lägga till och dra ifrån och det passar mig mycket bättre än att få det färdigt”.

Att fler personer skulle kunna ha servicehund ifall man fått en färdigutbildad hund (som det sker i andra delar av världen) tror några av intervjupersonerna, men alla ställer sig ändå frågande till om det skulle bli samma sak. Skulle man få samma goda kontakt med sin hund om man inte tränade den själv?

”Skulle man byta ut det att det är föraren som tränar hunden då hade man ju inte kunnat bygga den självkänslan, som det innebär att utbilda en hund, hos den funktionshindrade. Så det tror jag inte alls på utan det är jätteviktigt att den funktionshindrade är med hela tiden och utbildar sin hund själv så får man liksom ”benefit””.

5.1.7 Hunden som rehabilitering

Ingen av intervjupersonerna använder aktivt sin hund i deras rehabilitering/habilitering. En av intervjupersonerna påpekade att det nog är rehabhunden som används på det sättet. Däremot menade några av intervjupersonerna att hunden gör så att de kommer ut mer vilket bidrar till ökad kondition och styrka och ser så man det så kan ju hunden vara en del av rehabiliteringen.

5.2 Analys

I intervjuerna har framkommit att servicehunden har stor betydelse för sina förare, både fysiskt, psykiskt och socialt. Förutom den rent praktiska hjälpen och den varma relationen till hunden blir många förare mer aktiva och delaktiga i samhället. Personerna kommer ut mer och får ökade sociala kontakter. Hunden innebär också en säkerhet för intervjupersonerna i och med att den kan larma om något skulle hända. Detta och det faktum att man med hundens hjälp klarar av mer vardagliga saker själv ger ett ökat självförtroende. Intervjupersonerna berättar även att de känner sig mer självständiga och oberoende sedan de skaffat servicehund. Vad oberoende innebär för en person är helt individuellt, för någon kan det vara att klara sig utan personlig assistans, för en annan att man inte behöver vänta två timmar på att en familjemedlem ska komma hem och plocka upp något man tappat och för en tredje att våga gå ut själv. Reportagen om de olika assistanshundsekipagen i Berghs (2006) bok och den forskning som presenteras i Harrysson (2005) rapport och Manimalisrapporten (2005) visar också på dessa positiva effekter. Harryssons (2005) rapport bekräftar även det intervjupersonerna säger om servicehunden som ett komplement till andra hjälpmedel. Hunden kan ersätta vissa tekniska hjälpmedel men den kan inte alltid helt ersätta den mänskliga hjälpen från t ex en personlig assistent. Detta beror på funktionshindrets omfattning, en hund kan t ex inte hjälp till med matlagning och hygien.

Mycket av det som servicehunden är med och bidrar till är centrala faktorer i empowerment begreppet, t ex delaktighet, ökat självförtroende och ökad känsla av oberoende. Enligt Askheim & Starrin (2007) uttrycker empowerment både en målsättning och de medel som krävs för att nå detta mål. Om man ser ökat oberoende som målsättningen har alla intervjupersonerna uppnått empowerment eftersom de uttrycker att de känner sig mer oberoende sedan de fått servicehund. Vilket innebär att servicehunden varit ett av de medel som använts för att uppnå detta mål. Kan då servicehunden kan vara med och bidra till en personlig empowermentprocess hos sina förare? Med den personliga empowermentprocessen menar jag den process en person går igenom som kan leda från beroende till oberoende. Ett exempel på denna process kan vara det som Lord och Hutcinson (Larsson 2006) kallar den psykologiska empowermentprocessen. De fem stegen i den psykologiska empowermentprocessen är; upplevd maktlöshet, tillförskaffande av medvetande, erhållande av stöd från andra, delaktighet och tillförande. Enligt Lord och Hutcinsons första steg, *upplevd maktlöshet*, befinner sig personen i en beroendeställning. I nästa steg *tillförskaffar man sig ett medvetande* om sin situation, ofta genom en särskild händelse eller förändring och man försöker finna nya vägar för att delta i samhällslivet. Intervjuerna har i liten utsträckning berört livet innan personerna skaffade servicehund. Därför är det svårt att veta om de upplevt en maktlöshet och i så fall hur man tillförskaffat sig medvetande om denna. Men här ”i steg två” har man gjort ett aktivt val att vilja påverka sin livssituation i en positiv riktning. Detta genom att t ex utbilda sin hund till servicehund. För att börja agera i enlighet med sitt nya

medvetande behövs moraliskt och praktiskt *stöd från andra*. Stödet kan t ex komma från personer inom förbundet och från ens instruktör men även från familjemedlemmar och assistenter. Men det största stödet är nog ändå det man får ifrån hunden genom den glädje och vänskap det innebär att ha hund. Med servicehunden tycks man också ha blivit aktivare och mera *deltagande* i samhället, bl a genom utbildningen då man måste vara ute mycket i olika miljöer och träna hunden. Detta kan bidra till att man upplever sig som en aktiv samhällsmedlem och att man känner sig kapabel att kunna *tillföra* någonting i de sammanhang som man verkar. Genom t ex att engagera sig i förbundet eller vara ute och informera om servicehundar.

Att servicehunden kan vara en del i förarens personliga empowermentprocess står klart för mig. Precis som Lord och Hutcinson själva påpekar är denna process emellertid individuell och kan se helt olika ut från person till person. I vissa fall kanske hunden är själva vändpunkten medan den i andra fall kommer in senare i processen. Att ha servicehund är endast ett av många sätt för personer med funktionshinder att uppnå empowerment. Servicehunden kan vara med och bidra till att en person blir ”empowered” men i enlighet med Lord och Hutcinson är det ändå personen själv som måste vara aktiv och vilja bli oberoende. Bara för att man har en servicehund innebär det alltså inte per automatik att man kommer att känna sig mer oberoende.

6. AVSLUTANDE DISKUSSION

En del människor tycker synd om assistanshundarna för att de behöver jobba men det *är* inte synd. Alla hundar älskar att jobba, sedan om det handlar om att hjälpa funktionshindrade i vardagen, leta narkotika, valla får eller springa på en agilitybana har ingen betydelse. Assistanshundarna får precis som alla andra hundar tid för vila och lek. Eftersom man vet att hunden älskar sitt jobb känns det kanske inte lika betungande att be en hund om hjälp om och om igen som att be en människa. Hunden är dessutom en del av familjen medan en assistent är någon utomstående och det är inte alltid man känner för att ha en annan människa hemma hos sig. En hund däremot bor hos en och finns ändå där. Detta är två fördelar som jag själv ser med en assistanshund men som inte kommer fram i intervjuerna. I intervjuerna kommer det däremot fram många andra fördelar och jag kan känna att alla personer med funktionshinder borde få förmånen med att ha en assistanshund. Men långt ifrån alla personer med funktionshinder vill eller kan ha assistanshund. Har man själv eller någon i familjen svår pälsdjursallergi kan man inte ha assistanshund även om det i viss mån idag går att medicinera bort allergier. Beroende på vad man har för sorts allergi kan man kanske välja en ras som inte fäller och på så sätt ändå kunna ha assistanshund. Det krävs också ett stort hundintresse för att kunna ha assistanshund. Man måste först vara beredd att lägga ett år av träning, helst varje dag under utbildningstiden och därefter måste kunskaperna bibehållas genom regelbunden träning och man behöver kanske träna in nya moment. Man måste även vara beredd på att gå ut i regn och rusk precis som alla andra hundägare. För att orka med detta och tycka det är roligt krävs att man tycker om hundar och som sagt har ett stort hundintresse. Precis som med resten av befolkningen här på jorden så är det inte alla funktionshindrade som har detta intresse och då ska man nog inte ha assistanshund. Men de flesta personer som vill ha en assistanshund kan. Många personer med funktionshinder tror inte att de kan ha hund. Men efter att ha sett att andra personer med funktionshinder, kanske mer begränsande än deras eget, klarar av att ha hund och att hunden t o m kan hjälpa dem i vardagen så kanske de vågar skaffa hund. Jag vet inte hur det går om man bor i ett särskilt boende, om de tillåter att man har en assistanshund då? Det är förmodligen kommunen som bestämmer det, en del kommuner tillåter djur inom vården och boende och andra inte. Sverige ligger långt efter många länder i frågan om att använda djur i vården. Ofta ses djur som en hälsofara trots att

det idag finns mycket forskning som visar på djurens positiva effekter. I Sverige måste man idag utbilda sin assistanshund själv och det är kanske inte heller ett alternativ som passar alla. I andra länder i världen får man en färdigutbildad assistanshund som samtränas med sin förare i slutet av utbildningen. På så sätt slipper man också valp- och tonårsstadiet hos hunden vilket en av intervjupersonerna framhåller kan vara det som många ser som det svåraste och därför kanske avstår från att skaffa assistanshund. Även om fördelarna är många med att själv träna sin hund, så som att det kan ge ökat självförtroende och att man själv kan finslipa och träna in nya moment om det behövs, så kanske fler personer skulle kunna ha assistanshund om man kunde få en färdigutbildad hund? Kanske skulle man kunna erbjuda båda alternativen? Att erbjuda båda alternativen av utbildning innebär också en risk att många som egentligen skulle klara av att utbilda sin hund själv och som skulle må bra av det väljer det "säkra" alternativet att få en färdigutbildad hund. Sveriges sätt att lägga upp utbildningen på är också kostnadsmässigt sett mycket billigare än att få en färdigutbildad hund. Den svenska modellen att själv träna sin hund kan innebära stora krav på föraren. I Harrysson (2005) kan man läsa att en del personer upplevt utbildningen och framförallt examinationen som mycket pressande. Några personer uppger att de periodvis upplevde kraven så stora att de övervägde att hoppa av utbildningen. Samtidigt visade dessa personer stor stolthet när kraven väl hade övervunnits. Så länge kraven anpassades efter de personliga förutsättningarna verkade de emellertid mest fungera som stimulans. Någon menar också att utbildningen brutit en alltför passiv tillvaro och att de fått något nytt och meningsfullt att fylla sin vardag med. Att klara av att själv utbilda sin hund leder som sagt till ökat självförtroende men vad händer om man inte klarar av det?

Det är svårt att hitta några nackdelar med assistanshundar men om man känner utbildningen som pressande och hoppar av kan det leda till en känsla av misslyckande istället för ett ökat självförtroende. En nackdel som tas upp under intervjuerna är tillgängligheten i samhället. Personer med assistanshund blir ofta stoppade på gatorna av okunskap om assistanshundar. Efter att ha informerats om vad en assistanshund är, är man oftast välkommen men ibland stoppas man ändå. De gånger man inte får komma in är det oftast med hänvisning till allergier. Allergiker och personer med assistanshund blir här två konkurrerande grupper och det gäller att visa hänsyn och respektera varandras intressen. Ännu en nackdel är att utbildningen inte subventioneras av staten, utan som service- och signalhundshundsförare måste man själv söka bidrag och fonder för att få ihop ekonomiska medel till utbildningen. Att utbilda assistanshundar kan i längden innebära en ekonomisk vinst för samhället genom till exempel mindre behov av tekniska hjälpmedel, minskade habiliterings-/rehabiliteringsinsatser, färre sjukdagar och i vissa fall minskade insatser av personlig assistans, ledsagare och kontakt person. I dag görs det dessutom skillnad mellan assistanshund och ledarhund, då ledarhundarnas utbildning blir betald av staten medan övriga assistanshunds ägare måste påkosta utbildningen själv. Varför görs denna skillnad och varför subventionerar inte staten alla assistanshundars utbildning? Även om jag här diskuterat några nackdelar med assistanshundar så är fördelarna både fler och av större betydelse. Assistanshundarna har stor betydelse för sina förare, både rent praktiskt men även fysiskt, psykiskt och socialt. De hjälper till att bidra till ökat självförtroende, större delaktighet och ökat oberoende hos sina förare, detta sammanräknat kan bidra till större livskvalitet.

Jag har lärt mig mycket under den tid jag arbetat med denna uppsats, både om assistanshundar men även om själva forskningsprocessen och hur man agerar i en intervjusituation. Kunskaperna om assistanshundar och vad de betyder för sina förare är kanske välkänt inom "hundkretsar" men dessa kunskaper behöver också spridas till politiker, myndigheter, vård- och rehabiliteringspersonal o s v. Intervjuerna gav mig mycket och det var mycket trevligt att

träffa instruktören, servicehundsförarna och deras hundar. Jag är fortfarande lika imponerad av det jobb hundarna utför och kanske ännu mer imponerad av förarna som utbildar dessa hundar. Även om denna uppsats bidragit till mycket ny kunskap så har den även väckt en del frågor som jag inte kunnat svara på här. Dessa frågor kanske kan vara något för framtida forskning; Får man ha assistanshund om man bor på ett särskilt boende? Hur ska tillgängligheten i samhället lösas - både assistanshundekipage och allergiker måste kunna känna sig fria att vistas i offentligheten? Varför subventionerar staten ledarhundarnas utbildning men inte övriga assistanshundar? Vad ger det svenska upplägget med att man själv utbildar sin hund för skillnader jämfört med andra länders upplägg där man får en färdigutbildad hund? Skulle fler personer kunna ha assistanshund om man fick en färdigutbildad hund? Skulle man kanske kunna erbjuda båda utbildningsuppläggen?

6.1 Sammanfattning

Assistanshund är ett samlingsnamn för hundar som på olika sätt hjälper och förenklar tillvaron för människor med olika typer av funktionshinder. Här ingår hundar som ledarhundar, rehabhundar, terapihundar, servicehundar, diabeteshundar, epilepsihundar och signalhundar. Syftet med denna uppsats är att visa hur hunden kan fungera som hjälpmedel för personer med funktionshinder och vilken betydelse den har för sin förare. Jag utgår ifrån ett empowermentperspektiv och undersöker huruvida hunden kan vara med och bidra till en personlig empowermentprocess hos föraren. Jag använder begreppet empowerment för att förstå de processer människan går igenom som leder från beroende till oberoende och om hunden på något sätt kan vara en del i detta. För att få större insyn har jag genomfört fyra kvalitativa intervjuer. En av intervjuerna gjordes med en service- och signalhundsinstruktör och de övriga tre med personer som har servicehund. För att undersökningen inte ska bli för omfattande har den avgränsats till servicehundar.

Servicehunden hjälper personer med funktionshinder med praktiska saker i vardagslivet genom att t ex plocka upp och hämta saker, öppna och stänga dörrar, hjälpa till att ta av kläder, plocka ur tvättmaskinen och viktigast av allt larma och hämta hjälp om något skulle hända föraren. Intervjuerna visar att servicehunden har stor betydelse för sin förare, både rent praktiskt men även fysiskt, psykiskt och socialt. Förutom den praktiska hjälpen och den varma relationen till hunden blir många förare mer aktiva och delaktiga i samhället. De kan med hjälp av sin hund klara mer vardagliga saker själv, de får ökade sociala kontakter och ett ökat självförtroende. Den praktiska nyttan servicehunden ger kan länkas till en känsla av ökat oberoende och självständighet. Att servicehunden kan vara med och bidra till en personlig empowermentprocess hos sin förare påvisas genom en koppling till Lord och Hutchinson psykologiska empowermentprocess.

REFERENSLISTA

Litteratur

Askheim, O P och Starrin, B (red.) (2007) *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups Utbildning AB

Backman, J (1998) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

Bergh, Å T (2006) *Civila tjänstehundar*. Näsåker: Förlaget Eget Bevåg

Forsberg, E och Starrin, B (red.) (1997) *Frigörande kraft – Empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv*. Stockholm: Förlagshuset Gothia

Kvale, S (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Trost, J (1997) *Intervjuboken*. Lund: Studentlitteratur

Webbadresser

Avesta Kommun:

http://www.avesta.se/index_02.asp?http://www.avesta.se/main.asp?kat=12&page=12&upage=807 2008-02-15

Föreningen Assistenthunden & Rehabhunden:

<http://www.assistenthunden.se/> 2008-02-15

Föreningen Nordiska Assistanshundar:

www.fnahundar.se 2007-11-30

Iris Hundskolan AB:

<http://www.hundskolan.se/> 2007-11-14

Sjukvårdsrådgivningen:

<http://www.sjukvardsradgivningen.se/artikel.asp?CategoryID=22880&PreView=> 2007-12-12

Svenska service- och signalhundsförbundet:

www.soshund.se 2007-11-30, 2007-12-12

Synskadades Riksförbund:

<http://www.srfriks.org/hjalpmedel/ledarhund.htm> 2007-11-14

Rapporter

Glingsten G och Lund R (2007) *Hundar som hjälpmedel i vård och terapi – En studie om djur som hjälpmedel i behandlingsarbete*. Malmö Högskola: Hälsa & Samhäll (C-uppsats)

Hansdotter I och Lampa B (2002) *Aktivare - tackvare rehabhund*. Luleå Tekniska universitet: Institutionen för hälsovetenskap (C-uppsats)

Harrysson, B (2005) *Hunden människans bästa vän – om service- och signalhundar för personer med funktionshinder*. Lund: Habilitering och Hjälpmedel, FoU-enheten
Rapporten finns tillgänglig på www.skane.se/habilitering

Hellström, L (2005) *Anvisningar för skrivande studenter – Handfast handledning för studenter som skriver rapporter och examensarbeten*. Malmö: Malmö Högskola, Hälsa och Samhälle.

Manimalisrapporten 2005 (2005) Utgiven av organisationen Manimalis
Rapporten finns tillgänglig på www.manimalis.se

Persson P och Ölund A (2005) *Vad kan hunden tillföra sjukgymnastisk rehabilitering i Sverige? – En problemformulerande och deskriptiv studie om AAT*. Luleå Tekniska universitet: Institutionen för hälsovetenskap (Examensarbete)

Föreläsningar

Larsson, S (2006) *Funktionshinder, empowerment, social ekonomi och arbete*. Skriftlig föreläsning vid Malmö högskola, Handikapp- och Rehabiliteringsvetenskap 21-40 p, delkurs 1.

Informationsbroschyrer

Assistanshundar – Om hundar i människans tjänst. Utgiven av Svenska Kennelklubben.

I människans tjänst – Service- och signalhundar. Utgiven av Svenska Service- och Signalhundförbundet.

Presentation av Svenska Service- och Signalhundförbundet. Utgiven av Svenska Service- och Signalhundförbundet.

Intervjuer

Intervjuer med fyra personer, en person som är service- och signalhundinstruktör och tre personer som har servicehund.

Intervjuguide - Instruktor

BAKGRUND

- Hur länge SoS-instruktör?
- Vad gör du som SoS-instruktör?
- Särskild utbildning? I så fall vilken?
- Heltidssysselsättning eller annat jobb?
- Varför blev du SoS-instruktör?
- Främsta glädjeämne/främsta utmaning

UTBILDNING AV ASSISTANSHUNDAR

- Hur utbildas assistanshundarna?
- Krav på hundarna, ras/ålder/friska
- Utbildningens upplägg/att funktionshindrade själv tränar sin hund, vad tycker du om det? Hade fler personer kunnat ha assistanshund om man fått en färdig tränad hund som med ledarhundar?
- Hur stort är behovet/efterfrågan på utbildningen? Klarar SoS-förbundet att tillgodose det?
- Hur anmäler man sig till utbildningen? Eget initiativ/hänvisad via organisation
- Hur finansieras utbildningen?
- Föreningen Nordiska Assistanshundar (FNA) som också utbildar assistanshundar arbetar de på samma sätt som SoS-förbundet?
Konkurrenser

ASSISTANSHUNDEN SOM HJÄLPMEDEL

- På vilket sätt kan en hund fungera som hjälpmedel?
- Vilka stödfunktioner kan hunden ge? (fysiskt, psykiskt, socialt)
- Betydelse för den funktionshindrade? Ge exempel!
- Vad krävs av föraren/Kan alla ha assistanshund?
- Vad kan en assistanshund ge som andra hjälpmedel inte kan?
- Räknas assistanshunden som ett hjälpmedel? Ersätta/komplettera andra
- Hur drabbas föraren om assistanshunden blir skadad eller sjuk?
- Tillgänglighet i samhället

ASSISTANSHUNDEN SOM REHABILITERING

- Hunden som en del av förarens rehabilitering
- Tar förarna även del av andra rehabiliteringsinsatser?
- Vilka olika typer av funktionshinder har förarna?

ÖVRIGT

- Lägga till eller förtydliga

Intervjuguide – Assistanshundsförare

BAKGRUND

- Hur länge har du haft assistanshund?
- Vad fick dig att bestämma dig att du ville ha en assistanshund?
- Hur fick du information om assistanshundsutbildningen?
- Hur fick du kontakt med SoS-förbundet? Eget initiativ, tips från vänner/organisation
- Var det svårt att få möjlighet att ta del av utbildningen? Fick du vänta länge?
- Hur lång tid tog hela utbildningen?
- Fanns det någon möjlighet att få ekonomiskt stöd för att gå utbildningen?

UTBILDNING AV ASSISTANSHUNDAR

- Utbildningens upplägg, att du själv tränar din hund med hjälp från en instruktör, vad tycker du om det? Tror du fler personer hade kunnat ha assistanshund om man fått en färdig tränad hund som med ledarhundar?
- Hade du hund redan innan du bestämde dig för en assistanshund eller köpte du en hund för att utbilda den till assistanshund?
- Vad krävs av förare respektive hund för att man ska kunna bli ett assistanshundsekipage?

ASSISTANSHUNDEN SOM HJÄLPMEDEL

- Har du lust att berätta lite om ditt funktionshinder? Upplever du att ditt funktionshinder begränsar dig på något sätt? När och på vilket sätt?
- Hur ser en vanlig dag ut för dig och på vilket sätt hjälper hunden dig i vardagen?
- Vilken betydelse har hunden för dig? Ge exempel! fysiskt, psykiskt, socialt
- Vad kan en assistanshund ge som andra hjälpmedel inte kan?
- Räknas assistanshunden som ett hjälpmedel? Ersätta/komplettera andra. Hur är det för dig?
- Känner du dig mer självständig/oberoende sen du fick assistanshund? Ge exempel!
- På vilket sätt påverkas du om assistanshunden blir skadad eller sjuk?
- Vilka personer tror du kan ha glädje av en assistanshund?
- Finns det några nackdelar med att ha assistanshund?
- Vad är det bästa med att ha en assistanshund?
- Tillgänglighet i samhället
- (Hunden som del i rehabilitering)

ÖVRIGT

- Lägga till eller förtydlig